

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

ในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อให้การกำหนดประเด็นในการวิเคราะห์ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา จึงได้ศึกษาทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1.1 ทฤษฎีสตรีนิยม

สตรีนิยม เป็นแนวคิดทฤษฎีที่เน้นศึกษาโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย ทั้งในทางสังคมและในชีวิตส่วนตัว และให้ความสนใจในประเด็นที่เกี่ยวกับอภิสภาพ ส่วนบุคคล ครอบครัว รัฐ การกระจายอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันทางเพศในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม และเรียกร้องให้มีการสร้างสมดุลใหม่ระหว่างเพศในนามของความมีมนุษยธรรมเดียวกัน และเคารพในความแตกต่างของกันและกัน (วารุณี ภูริสินสิทธิ์ ,2545 : 5)

สำหรับประเด็นปัญหาครั้งนี้ ได้นำทฤษฎีสตรีนิยมทั้งสายเสรีนิยม สายถอนรากถอนโคน และสายมาร์กซิสต์ มาวิเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นถึงที่มาแห่งความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง โดยเริ่มจาก

- สตรีนิยมสายเสรีนิยม (Liberal Feminism)

แนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยม ถือว่าเป็นแนวคิดแรกเมื่อเกิดแนวคิดเรื่องสตรีนิยมขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 19 แนวคิดนี้อธิบายว่า ความไม่เท่าเทียมกันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ในเรื่องบทบาทความเป็นเพศ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเชื่อและการปฏิบัติตามประเพณีนิยมที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน ทำให้ผู้หญิงถูกสังคมปฏิบัติโอกาสในด้านต่างๆ แนวคิดนี้เชื่อว่าผู้หญิงและผู้ชายไม่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงเรียกร้องให้ผู้หญิงมีความเท่าเทียมกับผู้ชายในทุกด้าน ผู้หญิงควรทำทุกอย่างได้เช่นเดียวกับผู้ชาย (วารุณี ภูริสินสิทธิ์ ,แหล่งที่มา :<http://www.midnightuniv.org/midnightuniv/newpage91.htm>) โดยมีนักคิดสำคัญที่มีแนวความคิดด้านสตรีเกี่ยวข้องกับการมีบทบาทของผู้นำสตรีในท้องถิ่นที่ต้องการมีพื้นที่การแสดงออกถึงภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่น ได้แก่ John Stuart Mill เสนอว่า ไม่มีความแตกต่างทางเพศตามธรรมชาติระหว่างหญิงชาย เพราะสิ่งที่เรียกกันขณะนี้ว่าธรรมชาติของผู้หญิงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเป็นผลของการถูกบังคับในบางทิศทาง คุณลักษณะของความเป็นชายที่สูงสุดและความเป็นหญิงที่สูงสุดจะไม่มี ความแตกต่างที่แท้จริง ความเป็นรองของผู้หญิงไม่เคยชอบด้วยเหตุผล แต่ถูกยึดเยียดให้โดยสังคม เริ่มจากการที่ผู้หญิงมีสิทธิ์ที่อ่อนแอกว่า และต่อมาความเป็นรองนั้นก็ถูกยืนยันโดยกฎหมายและระบบทางการเมืองหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ สังคมปรับเปลี่ยนสิ่งที่เป็เพียงความเป็นจริงทางสรีระมาเป็นสิทธิทางกฎหมาย สาเหตุหลักของความเป็นรองของผู้หญิง คือ ความไม่เป็นธรรมทางกฎหมาย เพราะฉะนั้นจึงต้องเรียกร้องให้มี

การแก้ไขกฎหมายเพื่อสร้างโอกาสที่มีความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ นอกจากนี้สังคมต้องให้ผู้หญิงมีเสรีภาพในฐานะที่เป็นพลเมืองและโอกาสทางการทำงานหรือทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกับที่ผู้ชายได้รับ และผู้หญิงควรมีสติหิตัดสินใจในชีวิตของตนเองและมีโอกาสเข้าไปอยู่ในโลกสาธารณะของผู้ชาย (วารุณี ภูริสินสิทธิ์ , 2545 : 38-41)

Harriet Taylor ให้ความสำคัญเรื่องการทำงานนอกร้านของผู้หญิงมากกว่า **Mill** โดยเขียนไว้ใน **Enfranchisement of Women** ว่าผู้หญิงที่แต่งงานแล้วควรทำงานนอกร้านเพื่อหารายได้ มีอาชีพเป็นของตัวเอง แม้ว่าครอบครัวจะไม่มีเวลาว่างตาม เพราะการที่ผู้หญิงมีงานอาชีพ ทำให้ผู้หญิงมีสุขภาพจิตดี ดังนั้นกฎหมายจึงไม่ควรจำกัดงานอาชีพของผู้หญิง แม้ว่าบางอาชีพผู้หญิงจะเข้าไปทำงานน้อยก็ตาม ผู้หญิงควรมีสติทำงานได้ทุกอาชีพ การอ้างว่าที่ห้ามไม่ให้ผู้หญิงทำอาชีพบางอาชีพเพื่อเป็นการปกป้องผู้หญิงจากความยากลำบากหรือความเลวร้ายของโลกภายนอก ถือว่าเป็นการต้องการตัดขาดผู้หญิงออกจากสังคม (วารุณี ภูริสินสิทธิ์ , 2545 : 43) ซึ่งยุทธศาสตร์ที่สำคัญสำหรับเศรษฐศาสตร์กระแสหญิงแนวเสรีนิยม คือ การต่อสู้เรื่องค่าตอบแทนที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงกับชายโดยไม่มีอะไรมาขวางกั้น (กนกศักดิ์ แก้วเทพ , 2536 : 90)

ดังนั้นเมื่อมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 เป็นการเปิดโอกาสให้สตรีสามารถเข้ามาสู่การแข่งขันการเมืองระดับท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในการปกครองระดับตำบลได้ โดยทำให้ผู้หญิงมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น จึงถือได้ว่าการแก้ไขกฎหมายมีส่วนสำคัญในการเปิดโอกาสให้สตรีมีความเท่าเทียมกันและเสมอภาคระหว่างเพศ แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการแก้ไขกฎหมายเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งที่ระบบชายเป็นใหญ่ยอมทำให้สตรี เพื่อให้เกิดความชอบธรรมในการบริหารประเทศ ในความเป็นจริงแล้ว สตรียังถูกกดขี่กีดกันจากระบบสังคมประจำวัน เพราะฉะนั้นต้องมีการดำเนินการทางด้านอุดมการณ์ความเชื่อวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วยจึงจะเกิดความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง

- **สตรีนิยมสายถอนรากถอนโคน (Radical Feminism)**

แนวคิดสตรีนิยมสายถอนรากถอนโคน อธิบายว่า ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศเกิดจากอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ระบบชายเป็นใหญ่ หมายถึง ระบบของโครงสร้างสังคมและแนวการปฏิบัติที่ผู้ชายมีความเหนือกว่า กคชี่และเอารัดเอาเปรียบผู้หญิง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นระบบที่ผู้ชายมีความเหนือกว่าผู้หญิงในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม กลุ่มแนวคิดนี้จะให้ความสนใจต่อสถานะที่เป็นรองของผู้หญิง และมองความเป็นรองที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากความต้องการเหนือกว่าของผู้ชาย และอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่นี้พยายามสร้างความชอบธรรมต่อความเหนือกว่าของผู้ชาย และทำให้ความเหนือกว่านี้ดำรงอยู่ในความเชื่อของคนในสังคม(วารุณี ภูริสินสิทธิ์ , แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midnightuniv/newpage91.htm>) นักคิดในแนวคิดนี้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประเด็นปัญหาบทบาทผู้นำสตรีในการก้าวสู่ตำแหน่งทางการเมืองและ

การยอมรับจากทุกฝ่ายในท้องถิ่น ได้แก่ Simone De Beauvoir ได้เขียนหนังสือชื่อว่า **The Second Sex** โดยมีประเด็นหลัก คือ ผู้หญิงอยู่ในสภาพที่เป็นผู้อื่น (The Other) ในความสัมพันธ์ทางสังคม (วารุณี ภูริสินสิทธิ์ , 2545 : 44 – 47) โดยผู้หญิงเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดขี่มากที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ และไม่เชื่อว่าการความเสมอภาคระหว่างเพศจะเกิดขึ้นได้จากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจหรือการยกเลิกระบบสังคมแบบมีชนชั้น ความคิดพื้นฐานคือ เราไม่ได้เกิดมาเป็นผู้หญิงแต่เราถูกสังคมทำให้กลายเป็นผู้หญิง

Kate Millett เขียนหนังสือชื่อ **Sexual Politics** เสนอว่า การเมืองหมายถึงความสัมพันธ์ของโครงสร้างอำนาจ การที่คนกลุ่มหนึ่งถูกควบคุมจากคนอีกกลุ่มหนึ่ง เพราะฉะนั้นการเมืองทางเพศ คือ การที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิงและสามารถควบคุมผู้หญิงให้อยู่ภายใต้ความต้องการของผู้ชาย ทุกๆเส้นทางของอำนาจภายในสังคมอยู่ในมือของผู้ชายทั้งหมดอย่างสมบูรณ์ และนั่นคือระบบชายเป็นใหญ่ (patriarchy) การยอมรับของสังคมต่อความสัมพันธ์ทางเพศที่เหลื่อมล้ำทางอำนาจเช่นนี้เกิดขึ้นผ่านทาง“กระบวนการจัดกลาทางสังคม”ของทั้งสองเพศไปสู่การเมืองแบบชายเป็นใหญ่ในส่วนที่เกี่ยวกับบุคลิกลักษณะ บทบาทและสถานภาพ กลุ่มที่ครอบงำในสังคม(ผู้ชาย)จะเป็นผู้กำหนดความเป็นผู้ชายและความเป็นผู้หญิงตามค่านิยมและความต้องการของตน ซึ่งมีผลต่อบทบาทที่แต่ละฝ่ายต้องกระทำ และมีผลต่อสถานภาพที่ตามมา และมองว่าสถาบันหลักของระบบชายเป็นใหญ่ คือ ครอบครัว ซึ่งเป็นตัวกลางระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม ทำหน้าที่สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวปรับและปฏิบัติตามอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ นอกจากครอบครัวแล้ว บทบาทและบุคลิกลักษณะทางเพศที่ถูกสร้างขึ้นโดยระบบชายเป็นใหญ่ยังถูกเสริมให้แข็งแกร่งโดยกลุ่มเพื่อน โรงเรียน และสื่อต่างๆ (วารุณี ภูริสินสิทธิ์ , 2545 : 90 – 92)

แนวคิดนี้จะเน้นเรื่องเพศ (Gender) เป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาของระบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ซึ่งแนวคิดนี้ครอบคลุมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง 4 ด้านด้วยกัน คือ 1. ด้านการผลิต 2. ด้านการผลิตซ้ำ 3. ด้านกระบวนการจัดกลาทางสังคม 4. ด้านปัญหาเพศกรรม (Sexuality) การเปลี่ยนแปลงทั้ง 4 ด้านนี้เท่านั้นที่จะนำไปสู่การกระจายอำนาจระหว่างหญิงชายให้เสมอภาคอย่างแท้จริง (กนกศักดิ์ แก้วเทพ , 2536 : 91)

สำหรับแนวคิดสตรีนิยมสายถอนรากถอนโคนนั้น ให้ความสำคัญกับความเป็นเพศผู้หญิงในฐานะที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดการกดขี่ทางเพศ ผู้หญิงถูกกดขี่เพราะเธอเป็นผู้หญิง และมองว่า “ผู้หญิงแต่ละคนจะมีความเหมือนกันไม่ว่าจะแตกต่างกันในชนชั้น เชื้อชาติ อายุ กลุ่มชาติพันธุ์ สัญชาติ มากกว่าที่ผู้หญิงคนใดจะเหมือนกับผู้ชาย” และระบบชายเป็นใหญ่เป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการกดขี่ผู้หญิงเป็นระบบอำนาจทางเพศซึ่งผู้ชายเป็นผู้ครอบครองอำนาจสูงสุดและสิทธิประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ถูกหล่อหลอมในสังคมผ่านกระบวนการจัดกลาทางสังคมจากสถาบันทางสังคมต่างๆ และได้เชื่อมปริมณฑลส่วนตัวกับปริมณฑลสาธารณะ เพศในฐานะที่เป็นปริมณฑลส่วนตัวกลายเป็นเรื่องการเมืองด้วย สำหรับการแก้ไขสภาพที่เป็นอยู่ของสตรีมักมีลักษณะไปในทางปฏิวัติมากกว่าปฏิรูป และต้องการจะโค่นล้มทุกรูปแบบของการกดขี่ผู้หญิง โดยมองว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะเกิดความเท่าเทียมกันระหว่างเพศในระดับสังคมที่

เป็นอยู่ แต่การเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิวัติจะไม่ใช้แบบฉับพลัน แต่เป็นการค่อยๆสะสมชัยชนะไปที่ละเล็กละน้อยผ่านการต่อสู้ในระดับเล็กๆ โดยเน้นที่การมีกลุ่มองค์กรขนาดเล็กมากกว่ากลุ่มขนาดใหญ่ที่เป็นทางการ และมีการบริหารจากส่วนกลาง รวมทั้งมีหลักการต่อต้านองค์กรของพวกชนชั้นสูง เพราะฉะนั้นการปรับเปลี่ยนในทุกด้านของสังคม จึงจะนำไปสู่ความเท่าเทียมกันระหว่างสตรีกับบุรุษอย่างแท้จริง เพราะถ้ามีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งการได้มาซึ่งความเท่าเทียมกันระหว่างเพศก็就会有ความขัดแย้งในบางส่วนของสังคม และอาจเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองตามมาได้ (วารุณี ภูริสินสิทธิ์ , 2545 : 99 – 102) ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กระบวนการขจัดเกลตาทางสังคมมีส่วนสำคัญที่หล่อหลอมคนในสังคมให้มีระบบความคิด ความเชื่อแบบชายเป็นใหญ่ เพราะฉะนั้นการที่จะหลุดพ้นอคติทางเพศได้จะต้องได้รับการเปลี่ยนแปลงทุกด้านในสังคม ซึ่งอาจค่อยเป็นค่อยไปและเพิ่มพลังการต่อสู้สูงขึ้นเรื่อยๆ จนสามารถเปลี่ยนระบบความคิดและวัฒนธรรมของประชาชนส่วนใหญ่ในเรื่องความไม่เท่าเทียมกันทางเพศของสังคมได้ โดยสามารถเรียกชื่อของการเมืองในรูปของการอภิปรายบนเวที และดำเนินการอย่างเป็นทางการ (movement) เพื่อต่อต้านการครอบงำของชายเป็นใหญ่ (male domination) และเกิดการต่อสู้ทางการเมืองเรื่องเพศ (sexual politics)

● สตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ (Marxist Feminism)

กลุ่มแนวคิดนี้ เสนอว่า ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ เป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์กันของระบบชายเป็นใหญ่และระบบทุนนิยมในสังคม เมื่อทั้งระบบความเป็นเพศและระบบเศรษฐกิจมาสัมพันธ์กันในยุคสมัยหนึ่งๆ ได้ทำให้เกิด โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่ผู้ชายอยู่ในฐานะได้เปรียบ ส่วนผู้หญิงอยู่ในฐานะเสียเปรียบ เช่น ระบบชายเป็นใหญ่ได้สร้างความเชื่อที่ว่า คุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่ความสวยและความสาว คุณค่าของผู้ชายอยู่ที่ความสามารถ การประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน (วารุณี ภูริสินสิทธิ์ , แหล่งที่มา : <http://www.midnightuniv.org/midnightuniv/newpage91.htm>) นักคิดสำคัญที่มีแนวความคิดเกี่ยวข้องกับการศึกษาประเด็นปัญหาผู้นำสตรีในท้องถิ่นที่ต้องการมีพื้นที่สาธารณะในการทำงาน เพื่อแสดงบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ **Karl Marx** และ **Frederick Engles** ซึ่งมีความสอดคล้องกันในการเสนอว่า การที่ผู้หญิงถูกเอารัดเอาเปรียบนั้นเป็นผลจากระบบเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และมีความเลวร้ายมากขึ้นในระบบการผลิตแบบทุนนิยม **Karl Marx** พูดถึงระบบชายเป็นใหญ่ที่หมายถึงเฉพาะความสัมพันธ์ทางการผลิตในครัวเรือน ซึ่งหัวหน้าครัวเรือนเป็นเจ้าของหรือควบคุมปัจจัยการผลิตและจัดการแรงงานของสมาชิกภายในครอบครัว จึงมองความเป็นรองของผู้หญิงไปทำงานที่ผู้หญิงทำ และงานที่ผู้หญิงส่วนใหญ่ทำคืองานบ้าน จึงเสนอว่าระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมทำให้เกิดการแบ่งแยกการทำงานออกเป็นงานส่วนตัวคืองานบ้าน และงานที่ทำนอกบ้านซึ่งถือว่าเป็นงานที่ก่อให้เกิดผลผลิต (productive work) และงานเหล่านี้จะได้รับเงินค่าจ้าง ส่วนงานบ้านที่ผู้หญิงทำถูกมองว่าเป็น

งานที่ไม่ได้สร้างผลผลิต(nonproductive work)ไม่มีค่าจ้าง ระบบทุนนิยมพยายามที่จะเก็บผู้หญิงไว้ทำงานในบ้านโดยไม่ได้รับค่าจ้าง การกระทำเช่นนี้มีประโยชน์ต่อระบบทุนนิยม เพราะสามารถทำให้ผู้ชายได้ทำงานอย่างเต็มที่ในที่ทำงานโดยไม่ต้องเสียเวลามาทำงานบ้านหรือทำอาหาร และเจ้าของทุนไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าแรงงานสูงขึ้นเพื่อนำมาจ่ายให้กับคนรับจ้างทำงานบ้าน เพราะมีภรรยาทำให้ฟรีอยู่แล้ว ระบบทุนนิยมยังทำให้งานบ้านมีคุณค่าน้อยลงโดยอ้างว่าเป็นงานที่ไม่สร้างผลผลิตใดๆ

Dolla Costa & S. James เสนอว่างานบ้านไม่ใช่งานที่ไม่มีคุณค่า แต่งานบ้านเป็นงานที่สร้างผลผลิต โดยผู้หญิงไม่จำเป็นต้องไปอยู่ในกำลังแรงงาน เพราะงานที่ทำเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับคนงานทุกคน ไม่ว่าจะเป็นการจัดหาอาหารเครื่องนุ่งห่มความสะดวกสบายในเรื่องที่อยู่อาศัยและความอบอุ่นทางอารมณ์ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำรงอยู่ของคนงานซึ่ง “คุณค่าส่วนเกิน” ได้ถูกคูดอกไป ดังนั้นจึงถือได้ว่าผู้หญิงเป็นผู้สร้างคุณค่าส่วนเกินเหล่านั้นด้วย และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ระบบทุนนิยมดำเนินไปได้ เพราะฉะนั้นจึงเสนอว่าการทำงานบ้านควรได้รับค่าตอบแทนด้วย โดยผู้ที่จ่ายคือรัฐและนายทุน ไม่ใช่ผู้ชายที่เป็นปัจเจก เพราะทั้งรัฐและนายทุนเป็นผู้ได้ประโยชน์จากการกดขี่ผู้หญิงในเรื่องงานบ้านที่แท้จริง ส่วนค่าจ้างนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นเงินสด แต่อาจจ่ายในรูปแบบของสวัสดิการที่ให้กับแม่ที่เลี้ยงลูกเป็นต้น การเรียกร้อยค่าแรงสำหรับงานบ้านเป็นการยกจิตสำนึกของแม่บ้านให้ตระหนักถึงความสำคัญของงานบ้านว่ามีความสำคัญทางสังคม และแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของปริมาณส่วนตัว

นักสตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ยังให้ความสำคัญต่อการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงด้วย โดยมองว่าภายใต้ระบบทุนนิยม แม้ว่าผู้หญิงได้เข้าไปทำงานในปริมาณสาธารณะแล้ว แต่งานที่ผู้หญิงได้ทำส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นงานที่ถือว่าเป็น “งานของผู้หญิง” เช่น งานพยาบาล งานทำกับข้าว งานเย็บผ้า ครู โรงเรียนอนุบาล และเนื่องจากงานเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นงานของผู้หญิงมีลักษณะใกล้เคียงกับงานบ้าน ค่าตอบแทนที่ผู้หญิงได้รับจากการทำงานโดยเฉลี่ยจึงต่ำกว่าผู้ชายไปด้วย (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545 : 77-81)

สำหรับแนวคิดสตรีนิยมสายมาร์กซิสต์สอดคล้องกับการขยายพื้นที่สาธารณะของสตรีในการมีบทบาททางการเมืองมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดอำนาจการต่อรองในเพศของตน ไม่จำเป็นเจาะจงที่สตรีจะต้องทำงานอยู่แต่ในบ้านสถานเดียว เพราะสภาพเศรษฐกิจบังคับให้สตรีมีภาระหน้าที่เพิ่มขึ้น สตรีจึงมีบทบาทและฐานะทางเศรษฐกิจทั้งผลิตแรงงานทดแทน เสริมสร้างพลังงานทดแทนให้แก่แรงงาน และผลิตส่วนเกินให้แก่สังคม (ธีรนาถ กาญจนอักษร, 2542 : 128) แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ยังมองข้ามปัญหาที่ผู้หญิงถูกกดขี่หรือความเป็นรองอยู่เรื่อยไป โดยเน้นหนักไปด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว ขาดการมองสังคมการเมืองร่วมด้วย โดยเฉพาะเรื่องอุดมการณ์การครอบงำทางโครงสร้างส่วนบนซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน เพราะฉะนั้นสตรีควรได้รับการยอมรับทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในฐานะที่เป็นกลไกสำคัญต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศเช่นเดียวกับบุรุษ

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าระบบชายเป็นใหญ่ยังคงครอบงำความคิดของคนส่วนใหญ่ ให้เชื่อในความด้อยของเพศหญิง ซึ่งเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกในความคิดความเชื่อของมนุษย์มาช้านาน อันเกิดจากโครงสร้างสังคมประกอบด้วย โครงสร้างส่วนบน (Superstructure) เป็นสถาบันทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ทางการผลิต โครงสร้างส่วนบนจึงประกอบไปด้วย อุดมการณ์ ค่านิยม ศาสนา กฎหมาย ระบบกรรมสิทธิ์ วัฒนธรรม ส่วนโครงสร้างส่วนล่าง หรือ วิธีการผลิต (Mode of Production) ประกอบด้วย พลังการผลิต (Productive Forces) และความสัมพันธ์ทางการผลิต (Social Relations of Production) ซึ่งถือว่าเป็นฐานเศรษฐกิจ (Economic Base) เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางพลังการผลิตก็จะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางการผลิตเปลี่ยนไปด้วย และเกิดการสะท้อนก่อรูปส่งผลไปสู่การปรับเปลี่ยนของโครงสร้างส่วนบน ซึ่งมีกลไกการปกป้องและครอบงำโดยสถาบันทางสังคมคอยควบคุม โครงสร้างส่วนล่างต่อไป ถือได้ว่าเป็นปฏิสัมพันธ์ทางอำนาจสังคม ถึงแม้ว่าในสังคมปัจจุบันเริ่มเปิดโอกาสให้ผู้หญิงแต่ก็ยังมีผู้หญิงจำนวนมากที่ยังไม่กล้าก้าวไปสู่พื้นที่สาธารณะ ก็เพราะโครงสร้างส่วนบนยังมีอิทธิพลกำหนดความคิดความเชื่อในเรื่องเพศของตนอยู่ ซึ่ง **Karl Marx** ให้ความสนใจเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ในสังคม แต่ไม่ได้ให้ความสนใจเรื่องการครอบงำเชิงอุดมการณ์ จึงมีการศึกษาเรื่องนี้เพิ่มเติมโดย **Louis Althusser** ได้ย้อนกลับมาหาแนวคิดเรื่องกระบวนการผลิตในสังคม โดยเรื่องบทบาทของอุดมการณ์ในกระบวนการผลิตชิ้นใหม่ของสังคม กระบวนการผลิตชิ้นใหม่ของพลังการผลิตจะต้องมีทั้งด้านวัตถุและอัตวิสัยทางด้านวัตถุนายจ้างจะต้องจ่ายค่าแรงเพื่อคนงานสามารถยังชีพอยู่ได้ และจะต้องมีการให้การศึกษาเพื่อปรับปรุงหรือยกระดับคุณภาพของพลังการผลิตให้สูงขึ้น กระบวนการศึกษานั้นนอกจากจะพัฒนาความสามารถของคนงานให้สูงขึ้นแล้ว ในอีกด้านหนึ่งยังเป็นกระบวนการผลิตซ้ำ “การยอมรับ” อุดมการณ์หลักที่ครอบงำสังคมอีกด้วย เพราะในโรงเรียนก็มีการสอนแต่อุดมการณ์หลักเท่านั้น ดังนั้นเพื่อจะผลิตความสัมพันธ์ทางสังคมแบบที่เป็นอยู่ขึ้นมา ก็จำเป็นต้องทำการผลิตโครงสร้างส่วนบนด้วยวิธีการต่างๆ ขึ้นใหม่ นอกเหนือไปจากการแยกอำนาจรัฐ เช่น คณะรัฐมนตรี ออกจากกลไกรัฐ (ทหาร ตำรวจ กฎหมาย) ในตัวกลไกรัฐเองก็ยังแยกออกเป็น 2 อย่าง คือ กลไกด้านปราบปรามและด้านครอบงำ ในช่วงภาวะปกติรัฐจะใช้กลไกครอบงำเป็นหลัก จนกระทั่งเมื่อรัฐตกอยู่ในวิกฤตการณ์หรือกลไกด้านครอบงำเสื่อมประสิทธิภาพ การปราบปรามก็จะเกิดขึ้น กลไกด้านครอบงำนี้มีอยู่มากมาย นับตั้งแต่ครอบครัว ศาสนา โรงเรียน สื่อมวลชน ที่ล้วนแต่มี “มาตรการไม้นวม” ไว้คอยขัดเกลาคนให้เป็นตามความประสงค์ของสังคม เริ่มตั้งแต่ขบวนการสร้างความรู้สึกร่วมกัน การไม่คบหาสมาคม การดูถูก เป็นต้น แม้แต่ในตัวกลไกปราบปรามเองก็ยังมีอุดมการณ์ครอบงำอยู่ เช่น ตำรวจจะไม่สามารถทำร้ายเด็กคนงานผู้หญิงที่อยู่ตามโรงงานได้ หากเขาไม่ถูกครอบงำด้วยอุดมการณ์ว่า “เขากำลังเป็นผู้รักษาความสงบสุขของสังคม” เช่นเดียวกับในโรงงานที่คนงานได้รับรู้การเอาเปรียบของนายจ้าง แต่เขากลับเดินเข้าไปทำงานตามปกติได้ ก็เนื่องมาจากประสิทธิภาพของอุดมการณ์ครอบงำเช่นเดียวกัน ในความเป็นจริงกลไกทั้ง 2 ด้าน ดำเนินงานควบคู่กัน

ไปเสมอ ที่เราแยกออกเพียงเพื่อดูว่าอันไหนทำหน้าที่เป็นหลักกว่าอีกอันหนึ่งเท่านั้น จากหลักเรื่องการผลิตซ้ำขึ้นใหม่นี้เองที่ช่วยอธิบายความคงทนหรือเสื่อมสลายของอุดมการณ์อันใดอันหนึ่ง อุดมการณ์ใดก็ตามที่เคยก่อตัวมาตั้งแต่ครั้งอดีต หากยังสามารถมีชีวิตยืนยาวมาจนปัจจุบัน ต้องแสดงว่าได้รับการผลิตขึ้นใหม่ครั้งแล้วครั้งเล่า ในรูปแบบต่างๆ และจะต้องมีสถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตอุดมการณ์ขึ้นใหม่ ตัวอย่างเช่น ความเชื่อทางไสยศาสตร์น่าจะสูญสลายไปเมื่ออุดมการณ์ที่ตรงข้าม คือ วิทยาศาสตร์ก้าวเข้ามาแทนที่ การที่อุดมการณ์นี้อยู่คงกระพันได้ เพราะมีสถาบันที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งพิธีกรรมที่แสดงออกในชีวิตประจำวันคอยหล่อเลี้ยงอุดมการณ์นี้อยู่ (กาญจนา แก้วเทพ, 2529 : 50-51) ปัญหาจึงอยู่ที่การดำรงอยู่ของสถาบันการผลิตอุดมการณ์ซ้ำขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นปัญหาเช่นเดียวกับที่สตรีกำลังเผชิญอยู่ นั่นคือ การไม่สามารถก้าวออกจากกรอบความคิดระบบชายเป็นใหญ่ได้เท่าที่ควรจะเป็น

Althusser (2529 : 25-26) เสนอให้แบ่งสังคมออกเป็น 3 instances ที่แตกต่างกัน (เศรษฐกิจการเมือง และสังคม) และต่างประสานโยงโยกัน อาจจะมีการเบี่ยงเบน มีการแตกหัก มีรอยแตกแยก ซึ่งสามารถก่อให้เกิดความขัดแย้งที่ปฏิวัติได้เช่นกัน จึงจำเป็นจะต้องวิเคราะห์การอยู่ร่วมกันของทุกๆ instances ในแต่ละช่วงขณะเพื่อที่จะได้รู้ถึงความสัมพันธ์ที่แน่นอนในแต่ละช่วงเวลาว่าในระหว่าง instances ต่างๆนั้น มีการกำหนดและพึ่งพาต่อกันอย่างไร ที่เรียกว่า conjunctural analysis ทั้งนี้ เพราะการปฏิวัติไม่เคยสำเร็จลงได้ด้วย การวิเคราะห์ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างความสัมพันธ์ทางการผลิตกับพลังการผลิตแต่ตามลำพัง จึงให้คำจำกัดความ “โครงสร้างส่วนบน” เสียใหม่ว่า “ความเป็นจริง” อันหนึ่งที่แตกต่างกันไปจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีประสิทธิผล(effectivity)พิเศษเฉพาะของตัวเอง หมายความว่า 1) มันสามารถเป็นทั้งตัวกำหนดสิ่งอื่น และทั้งถูกสิ่งอื่นกำหนด 2) ผลที่ตามมาคือ ทำให้เศรษฐกิจสามารถเป็นไปทั้งตัวกำหนดและถูกกำหนดจากสิ่งอื่น 3) ทำให้ทุกๆ instances ในฐานะที่เป็นส่วนย่อยส่วนหนึ่งสามารถที่จะกำหนดส่วนรวมทั้งหมดได้ เท่าๆกับที่จะถูกกำหนดจากส่วนรวมทั้งหมด

สามารถสรุปได้ว่า เศรษฐกิจจะสามารถกำหนดตัวแปรอื่นๆที่ไม่ใช่เศรษฐกิจ(non-economic) อย่างมีสัดส่วนมากน้อยโดยสัมพันธ์ ตามลักษณะความเป็นอิสระและการพึ่งพาของ ตัวแปรนั้นๆที่มีต่อตัวแปรเศรษฐกิจ และทำให้เกิดประสิทธิผลที่ตามมาต่างๆกัน

ต่อมาได้มีการศึกษาถึงอุดมการณ์ซึ่งสามารถครอบครองใจคนอื่นได้ นั่นคือ ทฤษฎีความเป็นเจ้าครอบงำ (Theory of Hegemony) ของ **Antonio Gramsci** ซึ่งหมายถึง การที่ชนชั้นผู้ปกครองประสบความสำเร็จในการระดม และความสำเร็จในการผลิตซ้ำ(reproduction)ความเห็นพ้องอย่างแข็งขัน(active consent)หรือเจตนารมณ์ร่วม (collective will) ต่อกลุ่มที่ค้ำค้ำกว่า โดยการกระทำนี้ทำผ่านผู้นำที่มีสติปัญญา มีศีลธรรม และมีความสามารถทางการเมือง อย่งไรก็ดีความเป็นเจ้าครอบงำรวมไปถึงการให้พื้นฐานที่สำคัญแก่สังคมโดยรวม เพื่อที่จะสร้างแรงสนับสนุนที่มั่นคงจากส่วนต่างๆและจากพันธมิตรในสังคม เพื่อที่จะดำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์ระยะยาวของกลุ่มที่เหนือกว่า (ม.ร.ว.พททิสฐาน ชุมพล และ

คณะ , 2546 : 144) โดย Gramsci พยายามศึกษาและให้ความสำคัญแก่บทบาทของโครงสร้างส่วนบนอย่างจริงจังในฐานะเป็นจักรกลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งโครงสร้างส่วนบน นั่นคือ สิ่งที่เรียกว่า “อุดมการณ์” ให้อำนาจเป็นเพียงจิตสำนึกหลอกหลอนของมนุษย์ หากสามารถเป็น พลังทางวัตถุ อย่างหนึ่งที่จะผลักดันไปสู่การเปลี่ยนแปลง เมื่ออุดมการณ์สามารถเข้าถึงมวลชน ผู้ตระหนักดีถึงภาวะสูงของเหตุการณ์ และมีความประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลง เพื่อชี้ให้เห็นด้วยว่าโครงสร้างส่วนบนในขณะที่มีส่วนถูกกำหนดและรับอิทธิพลของโครงสร้างชั้นพื้นฐาน ก็จะสามารถมีอิทธิพลกำหนดโครงสร้างชั้นพื้นฐานด้วยในเวลาเดียวกัน ใช่ว่าด้านหนึ่งด้านใดโดยเฉพาะที่จะมีอิทธิพลกำหนดโดยเด็ดขาด และมุ่งเน้นให้เห็นว่า ระบบการเมืองและจิตสำนึกที่มีอยู่ในแต่ละสังคม(โครงสร้างส่วนบน) ใช่ว่าจะถูกกำหนดโดยระบบเศรษฐกิจ(โครงสร้างชั้นพื้นฐาน)เพียงด้านเดียว หากยังขึ้นอยู่กับตัวมนุษย์เองซึ่งมีบทบาทและกิจกรรมที่สังกัดอยู่ในปริมาตรของโครงสร้างส่วนบนและสามารถใช้โครงสร้างชั้นพื้นฐานเป็นเครื่องมือให้บังเกิดความเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ ถือว่าประชาสังคมมีความสำคัญมาก เพราะเป็นแหล่งให้กำเนิดแก่อุดมการณ์และจิตสำนึกที่เป็นระบบของมวลชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบนที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงมนุษย์ จะสามารถรับทราบศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของโครงสร้างชั้นพื้นฐาน โดยผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้จากกิจกรรมที่มีอยู่ในประชาสังคม ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของการครองความเป็นใหญ่ของชนชั้นหลัก ประชาสังคมเป็นแหล่งซึ่งชนชั้นหลักต่างพยายามช่วงชิงชัยชนะของการเป็นผู้นำทางด้านจริยธรรมและปัญญาของสังคม(moral and intellectual leadership) โดยแสวงหาความยินยอมจากชนชั้นรองอื่นๆ (subaltern class) เป็นแหล่งที่มีการเผยแพร่อุดมการณ์ของชนชั้นหลัก ตลอดจนเป็นฐานทางจริยธรรมของรัฐ ขณะเดียวกันนั้นโครงสร้างชั้นพื้นฐานมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อโครงสร้างส่วนบน ส่วนด้านความสัมพันธ์ระหว่างประชาสังคมกับสังคมการเมืองนั้น จะไม่มีลักษณะตายตัว สังคมทั้งสองลักษณะจะมีอิทธิพลเหนือกันอย่างใดนั้น ขึ้นอยู่กับการเน้นด้านความยินยอมหรือด้านการบีบบังคับมากกว่ากัน เพราะเหตุว่าไม่มีสังคมใดอยู่ได้นาน โดยอาศัยความยินยอมหรืออาศัยการบีบบังคับอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น

ความสำคัญและความหมายของประชาสังคมและสังคมการเมืองที่มีต่อการครองความเป็นใหญ่เหนือสังคม (hegemony) มีสาระสำคัญดังนี้

1. การครองความเป็นใหญ่ของชนชั้นหลักต้องดำเนิน โดยผ่านประชาสังคมในฐานะเป็นสื่อตัวกลางระหว่างชนชั้นหลักกับชนชั้นรองที่ชนชั้นหลักจะดึงมาเป็นพวก (through mediation of civil society)
2. คำว่า “ครองความเป็นใหญ่” มีความหมายสำคัญ คือ การมีจิตสำนึกของชนชั้นกรรมมาชีพว่าเป็นชนชั้นเพื่อตนเอง โดยขยายอุดมการณ์กรรมมาชีพเพื่อให้ชนชั้นรองอื่นๆยอมรับ
3. ยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติยึดอำนาจรัฐนั้นจะต้องดำเนินเป็นสองขั้นตอน ประการแรก จำต้องได้รับชัยชนะเหนือประชาสังคมก่อน แล้วจึงตามมาด้วยการใช้กำลังเข้ายึดสังคมการเมือง การครอง

ความเป็นใหญ่ของชนชั้นที่ทำการปฏิวัติย่อมจะสัมฤทธิ์ผลในทางเป็นจริงได้ด้วยการแสวงหาความยินยอมจากชนชั้นรองในประชาสังคมไว้ก่อนแล้ว

4. การแสวงหาความยินยอมจากชนชั้นรองอื่นๆ จะกระทำผ่านประชาสังคม โดยชนชั้นหลักหรือชนชั้นที่มุ่งครองความเป็นใหญ่ จะดำเนินการเผยแพร่อุดมการณ์ของตนให้กว้างขวางที่สุด รวมทั้งพยายามเน้นจำแนกและกระตุ้น (articulate) ตลอดจนให้คำอธิบายสาระดีและเหตุผลของอุดมการณ์ของชนชั้นหลักให้เป็นที่ยอมรับของฝ่ายที่จะประสงค์ถึงมาเป็นข้างตน ความยินยอมจะเกิดขึ้นได้หากชนชั้นหลักยอมรับบางประเด็นของหลักการที่มีอยู่ในอุดมการณ์ของบรรดาชนชั้นรอง โดยนำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์หลัก หลักการที่ควรได้รับการเน้นให้คำอธิบายและกระตุ้นให้มาก คือ หลักการต่างๆ ที่ไม่มีชนชั้นใดสามารถผูกขาดได้ Gramsci ต้องการสร้างอุดมการณ์ของชาติและเจตนารมณ์ของประชาชาติขึ้น แต่ในขณะเดียวกันชนชั้นหลักจำเป็นต้องยอมประนีประนอมเสียดุลผลประโยชน์รองบางประการ เพื่อสงวนและรักษาผลประโยชน์หลักของตนไว้

5. การต่อสู้ในระดับอุดมการณ์ (ideological struggle) เพื่อช่วงชิงชัยเหนือประชาสังคมดังกล่าว เป็นลักษณะของการต่อสู้ทางอุดมการณ์ที่กินเวลานานและยืดเยื้อ กล่าวได้ว่า การต่อสู้ทางอุดมการณ์เป็นเรื่องของการแสวงหาเรียกร้องความยินยอมเป็นหลัก หรือที่เรียกว่า “สงครามแสวงหาฐานที่มั่น” (war of position) ถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่จะตัดสินชี้ขาดได้ว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะในทางการเมืองฝ่ายที่ชนะในการทำสงครามแสวงหาฐานที่มั่น คือ ฝ่ายที่ชนะโดยสมบูรณ์

6. การครองความเป็นใหญ่ยึดความยินยอมเป็นหลัก อีกทั้งชนชั้นที่มุ่งครองความเป็นใหญ่ยังต้องเป็นผู้นำทางด้านจริยธรรมและปัญญาด้วยการสร้างปัญญาชนเพื่อส่วนรวมขึ้นมาใหม่ ภายใต้รูปแบบของรัฐใหม่

7. องค์การสำคัญที่สุดที่จะทำหน้าที่เป็นหัวหอกทำการเปลี่ยนแปลง คือ พรรคปฏิวัติ โดยมีกลุ่มปัญญาชนทำหน้าที่เป็นองค์กรเชื่อมระหว่างพรรคกับมวลชน เพื่อโน้มน้าวให้มวลชนยอมรับผลประโยชน์ของชนชั้นที่มุ่งครองความเป็นใหญ่ โดยชี้ให้เห็นว่าผลประโยชน์ของชนชั้นมุ่งครองความเป็นใหญ่เป็นอันเดียวกันกับมวลชน

การที่ชนชั้นจะสามารถครองความเป็นใหญ่ในทุกด้านในสังคมหนึ่งได้ คือ การเป็นผู้นำทั้งด้านอุดมการณ์และด้านการเมือง ชนชั้นดังกล่าวต้องพึ่งการแสวงหาความยินยอมจากมวลชน (คนส่วนใหญ่ของสังคม) เป็นหลักและใช้การกดขี่บังคับฝ่ายที่เป็นศัตรู (กลุ่มชนส่วนน้อย) และว่าชัยชนะทางด้านช่วงชิงความเป็นผู้นำทางอุดมการณ์หรือการต่อสู้ในระดับอุดมการณ์เป็นสิ่งจำเป็นก่อนหน้าชัยชนะทางการเมือง โดยถือว่าชัยชนะทางอุดมการณ์เป็นเครื่องค้ำประกันที่สำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่ชัยชนะทางการเมือง ทั้งจะสามารถเป็นเครื่องรองรับอำนาจรัฐให้อยู่ได้นานและอย่างมั่นคง (เจโรม คาราเบล , 2525 : 157-190)

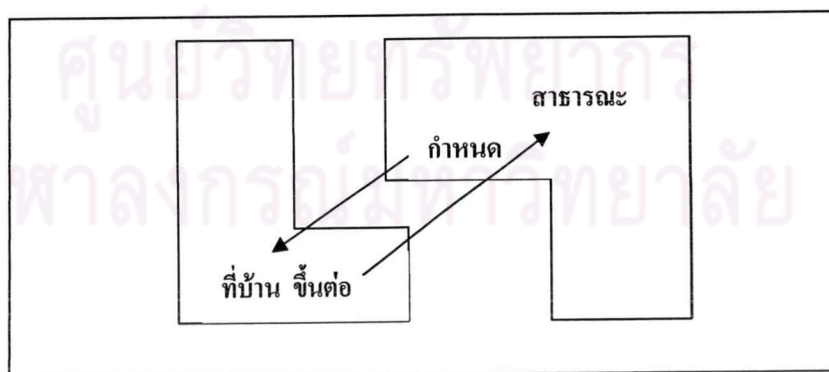
กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีความเป็นเจ้าครอบงำหรือทฤษฎีว่าด้วยการครองความเป็นใหญ่ในสังคมของชนชั้นปกครองหรือของชนชั้นที่มุ่งเข้ามามีความเป็นใหญ่แทนที่ชนชั้นปกครองอยู่แล้ว ย่อมหมายถึง ชนชั้นที่สามารถเป็นผู้นำอย่างสมบูรณ์เหนือประชาสังคมทั้งในด้านปัญญาและด้านจริยธรรม และการที่ชนชั้นหนึ่งจะสามารถมีบทบาทอย่างเป็นผลในด้านดังกล่าวได้ ย่อมหมายถึงการมีองค์การและการจัดตั้งที่เป็นระบบมีความคิดและอุดมการณ์ที่เป็นระบบ โดยสามารถโน้มน้าวเรียกร้องความเห็นชอบยินยอมจากชนชั้นอื่นๆ ในสังคมให้มาเป็นฝ่ายข้างตนได้

- **สตรีนิยมกับการเมือง**

การเมืองเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้หญิงมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว ผู้หญิงถูกฝึกมาให้เป็นคนละเอียดละอออ่อนไหวง่ายต่อการรับรู้ความรู้สึกของคน บ่อยครั้งที่นักการเมืองชายไม่อ่อนไหวเท่าที่ควรต่อผลประโยชน์และโทษที่จะเกิดกับประชาชน ผู้หญิงนั้นที่จริงแล้วควรเป็นนักการเมืองที่ดีได้ เพราะถูกฝึกให้นึกถึงคนอื่นมากกว่าตนเอง เพียงแค่จัดหรือปรับให้หญิงเรามีโอกาสเท่านั้น ผู้หญิงก็สามารถจะทำได้แทบจะไม่ต้องพัฒนาเลย

แต่เมื่อพูดถึงประชาธิปไตยในเรื่องของเพศ (Gendered Democracy) รุสโซ กล่าวไว้ว่า ผู้หญิงจะอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว ผู้ชายจะอยู่ในที่สาธารณะ ซึ่งสตรีนิยมมองว่าประชาธิปไตยล้มเหลวที่จะยอมรับความเป็นประชาชนทางการเมืองของผู้หญิงทั้งในทฤษฎีและการปฏิบัติ แม้แต่ยุคเฟลโตก็ว่าผู้หญิงกับทาสเป็นประเภทเดียวกัน เพราะมีเจ้าของ และในโลกทุนนิยมสมัยใหม่ได้เกิดการสร้างโลกสองโลกที่แยกขาดออกจากกันที่เรียกว่า “ปริมาตรทวิลักษณ์” (Dual spheres) ซึ่งไม่เพียงแต่ถูกแยกขาดออกจากกันเท่านั้น หากแต่ยังมีลักษณะอำนาจที่ไม่เสมอภาค (Unequal) และยังมีการใช้อำนาจครอบงำซึ่งกันอีกด้วย (Manipulation) โดยที่โลกสาธารณะ (public world) จะมีอำนาจเหนือกว่า และเป็นตัวกำหนดทิศทางของโลกในบ้าน (private world)

ภาพที่ 1 แสดงทฤษฎีสังคมที่สมดุลเมื่อผู้หญิงอยู่ในบ้านและผู้ชายอยู่ในที่สาธารณะ

ตัวอย่างที่เห็นในชีวิตประจำวัน คือ ระบบเศรษฐกิจระดับประเทศจะเป็นตัวกำหนดเศรษฐกิจระดับครอบครัว เช่น เมื่อรัฐบาลกำหนดลดค่าเงินบาทลง เงินบาทของทุกครอบครัวก็จะลดค่าลงทันที ระบบการเมืองระดับ

ประเทศจะเป็นตัวกำหนดอำนาจการตัดสินใจของครอบครัว เช่น เมื่อรัฐบาลประกาศเขตป่าสงวน ประชาชนที่เคยทำมาหากินอยู่ในเขตป่าสงวนก็ต้องอพยพครอบครัวออกมา เป็นต้น

การที่ “โลกสาธารณะ” มีอำนาจเหนือกว่า “โลกที่บ้านหรือโลกส่วนตัว” นั้น ส่งผลสะท้อนมาถึงเรื่อง “ผู้หญิง” และ “ผู้ชาย” เนื่องจากโลกสาธารณะนั้นเป็นที่อยู่ของผู้ชาย และโลกในบ้านหรือโลกส่วนตัวนั้นเป็นที่อยู่ของผู้หญิง เท่ากับว่าการครอบงำของโลกสาธารณะต่อโลกในบ้านก็เป็นการเปิดทางให้ผู้ชายได้ครอบงำผู้หญิงนั่นเอง **Rosaldo** นักสตรีนิยมจึงเสนอว่า ความไม่เสมอภาคทางเพศนั้นมีพื้นฐานสำคัญมาจากการแบ่งงานกันทำและการแบ่งพื้นที่ออกเป็น “ในบ้านและนอกร้าน” นั่นเอง

เมื่อเปรียบเทียบความกว้างขวางแห่งอำนาจของปริมาตรของ 2 โลก จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า อำนาจของผู้หญิงนั้นจะมีอาณาบริเวณอยู่แต่เฉพาะในขอบรั้วของบ้านเท่านั้น ส่วนอำนาจของผู้ชายนั้นจะมีขอบเขตกว้างขวางกว่ามาก เพราะอยู่ในโลกสาธารณะ แม้แต่ในเรื่องภายในบ้านยังมีข้อสังเกตว่าหากเป็นการตัดสินใจซื้อของใช้เล็กๆน้อยๆจะอยู่ในอำนาจสั่งการของผู้หญิงได้ แต่หากเป็นการตัดสินใจของครอบครัวที่จะซื้อของขนาดใหญ่ เช่น รถยนต์ ฯลฯ มักจะเป็นการตัดสินใจของผู้ชายหรือการตัดสินใจร่วมกัน

Kollontai นักสังคมนิยมสตรีชาวรัสเซีย ได้กล่าวว่า สังคมกรรมพิได้สร้างสภาพแวดล้อมที่สวนทางกับโลกแห่งความจริงว่า โลกส่วนตัวภายในบ้านจะเป็นโลกที่มนุษย์เราเป็นอิสระอย่างแท้จริง แต่ความจริงแล้ว ในสังคมนิยมโลกในบ้านยังถูกครอบงำจากโลกสาธารณะ กรณีตัวอย่าง การตัดสินใจว่าลูกจะเรียนอาชีพอะไร ล้วนแล้วแต่ถูกกำหนดจากโลกสาธารณะ(การออกกฎหมาย นโยบายรัฐ) ทั้งสิ้น

ในสังคมแต่ละสังคม ในแต่ละยุคแต่ละสมัย การแยกขาดและความแตกต่างเชิงอำนาจระหว่าง “ที่บ้าน” และ “ที่สาธารณะ” นั้น อาจจะมีน้อยแตกต่างกัน สังคมที่มีการแยกขาดกันมากและมีความแตกต่างเชิงอำนาจต่างกันมาก จะยังมีความเสมอภาคทางเพศน้อยตามไปด้วย การก่อรูปของโครงสร้างอำนาจที่ไม่เสมอภาคโดยที่อำนาจจากโลกสาธารณะสามารถครอบงำโลกในบ้านได้นั้น เกิดจากกระบวนการการให้ความหมายการให้ความสำคัญและการให้คุณค่าแก่โลกทั้งสองแบบเป็นหลัก สำหรับกระบวนการให้ความหมายนั้นแต่เดิม “บ้าน” เป็นทั้งหน่วยการผลิตและการบริโภค ในขั้นต่อมาบรรณานิยมได้มาถึงการผลิตออกไปจากที่บ้าน ทำให้ “ที่บ้าน” ถูกสร้างความหมายว่า เป็นเพียงสถานที่ที่มีแต่การบริโภคเท่านั้น และ “ภายในบ้าน” ก็ไม่ได้มีการผลิตอะไรเลย ด้วยเหตุที่กิจกรรมหรืองานต่างๆที่ทำภายในบ้านไม่มีความหมายและความสำคัญต่อสังคม แม้จะเป็นงานที่กินเวลาอย่างมากก็ตาม นอกจากนี้ลักษณะและปริมาณของกิจกรรมระหว่างปริมาตรทั้ง 2 ก็ยังแตกต่างกัน ประเภทลักษณะกิจกรรมที่ทำในบ้านมีประเภทงานน้อยกว่า และเป็นกิจกรรมที่คับแคบซ้ำซาก ส่วนงานนอกร้านนั้น กลับมีบทบาทที่กว้างกว่า มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงใหม่ๆอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้งานนอกร้านมีความสำคัญมากกว่างานในบ้าน และเมื่อผู้หญิงผูกพันอยู่กับงานที่มีความสำคัญน้อยกว่าก็เลยมีอำนาจน้อยกว่าตามไปด้วย

โครงสร้างอำนาจของผู้ชายที่มีเหนือผู้หญิงเมื่อพิจารณาจากเรื่องพื้นที่แล้ว ก็ยังมีข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งคือ ในขณะที่มีการแบ่งแยกโลกในบ้านและโลกสาธารณะนั้น ผู้ชายจะสามารถอยู่ได้ทั้ง “ที่บ้าน” และ “ที่ทำงาน” ในขณะที่ผู้หญิงจะอยู่ได้แต่ “ที่บ้าน” เท่านั้น ผู้ชายจึงรู้จักโลกทั้งสองโลก ในขณะที่ผู้หญิงจะถูกตัดขาด/กีดกันจากโลกภายนอก ซึ่งเริ่มต้นด้วยลักษณะทางกายภาพ กล่าวคือ ผู้หญิงจะไม่ค่อยได้ออกไปไหนมาไหน จนกระทั่งขยายออกไปเป็นลักษณะทางสัญลักษณ์ คือ ผู้หญิงจะถูกตัดขาดจากโลกทางเศรษฐกิจการเมืองระดับชาติหรือระดับโลก เมื่อปราศจากที่ทางเสียแล้ว เรื่องอำนาจหรือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจก็แทบจะไม่ต้องพูดถึง แม้ว่าในสังคมที่มีระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยจะสร้างรูปแบบลวดตาด้วยการให้ผู้หญิงมีสิทธิมีเสียงผ่านการลงคะแนนเลือกตั้งผู้แทนก็ตาม แต่เสียงของผู้หญิงก็มักจะเป็นเพียงเสียงสะท้อนของ “พ่อ” “สามี” หรือ “ลูกชาย” เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ชายถูกจัดวางให้อยู่ในโลกสาธารณะ ผู้หญิงถูกจัดวางให้อยู่ในบ้าน ดังนั้นโลกสาธารณะจึงกลายเป็น “โลก/สถาบันของผู้ชาย” ไปโดยปริยาย จะเห็นได้ว่าผู้นำทางการเมืองเป็นผู้ชายเกือบทั้งหมด ผู้หญิงเป็นเพียงข้อยกเว้น บรรดาผู้นำทางเศรษฐกิจ ผู้นำทางการทหาร ผู้นำทางสังคม ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นแควดวงของผู้ชายทั้งสิ้น จนทำให้โลกสาธารณะกลายเป็นสถาบันของผู้ชาย หมายความว่า องค์ประกอบย่อยๆ ทั้งหมดของ “ความเป็นสถาบัน” (institutionalization) ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์ โลกทัศน์ วิถีคิด ธรรมเนียมปฏิบัติ ค่านิยม ฯลฯ ล้วนแต่เป็นของผู้ชายทั้งสิ้น ทำให้ผู้หญิงก้าวไปสู่โลกสาธารณะได้น้อย และเมื่อก้าวเข้าไปแล้วก็ยังไม่อาจจะไต่เต้าขึ้นสู่จุดสุดยอดของสถาบันสาธารณะต่างๆ ได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2544 : 92 – 119) ซึ่งผู้หญิงในชุมชนท้องถิ่นของไทยมีบทบาททางสังคมและการเมืองมาแต่โบราณ เพราะการแบ่งงานระหว่างหญิง-ชายที่สังคมกำหนด ทำให้ผู้หญิงใกล้ชิดกับปัญหาทุกข์สุขของคนในครอบครัวและเพื่อนบ้าน ทำให้ผู้หญิงกลายเป็นที่พึ่งที่ติของนักการเมืองระดับชาติในการเข้าถึงสมาชิกชุมชน และการรู้จักเอาใจผู้อื่นสร้างให้ผู้หญิงมีคุณสมบัติที่เหมาะสมอย่างมากสำหรับการเมืองระดับท้องถิ่น นอกจากนี้บทบาทในด้านการผลิตทดแทนได้ทำให้ผู้หญิงผ่านการฝึกฝนด้านการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และมีโอกาสรับรู้ถึงปัญหาความเป็นไปด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการดูแลท้องถิ่น ข้อเท็จจริงจากพื้นที่ชี้ให้เห็นว่า สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นผู้หญิง ให้ความสำคัญกับโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาเด็ก สวัสดิภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม และการสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสมากกว่าสมาชิกชาย ซึ่งมักจะให้ความสำคัญกับโครงการก่อสร้างและสาธารณูปโภคต่างๆ (ธีรนาถ กาญจนอักษร, 2542 : 208-209) ประเทศไทยก็เพิ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดผู้หญิงหรือปลัดกระทรวงผู้หญิงเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง ดังนั้น เมื่อผู้หญิงเริ่มมี “ก้าวที่กล้า” เข้าไปสู่โลกสาธารณะมากขึ้น การมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์ต่อส่วนรวมก็มีมากขึ้น ส่งผลให้เกิดอำนาจการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งความเท่าเทียมกันทางสิทธิเสรีภาพของเพศตนเองมากขึ้นตามไปด้วย ถ้าผู้หญิงรวมตัวกันเป็นเครือข่ายสตรีอย่างเข้มแข็งในสังคม มีบทบาทและพลังที่สำคัญในการขับเคลื่อนสังคม ก็จะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศเพิ่มขึ้นเช่นกัน ก่อให้เกิดอำนาจการเจรจาต่อรองในผลประโยชน์และสิทธิทางเพศของตน

มากยิ่งขึ้น อันนำไปสู่ความสมดุลระหว่าง “โลกที่บ้าน” กับ “โลกสาธารณะ” จนมีการปรับให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้น

Hester Eisenstein เสนอว่า ทางเลือกในการต่อสู้ของผู้หญิงมี 3 ทาง คือ 1.เข้าไปสู่โลกของสาธารณะของผู้ชายและต่อสู้กับผู้ชายตามกติกาของผู้ชาย 2.ออกจากโลกของผู้ชายเพราะมองว่าเป็นโลกที่ถูกครอบงำโดยระบบชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงไม่มีทางสู้ได้ ผู้หญิงต้องออกไปและสร้างโลกของผู้หญิงเอง 3.เข้าไปสู่โลกของผู้ชายเพื่อเปลี่ยนแปลงมัน โดยพยายามเสนอคุณค่าใหม่ที่เป็นหญิง (วารุณี ภูริสินสิทธิ์ , 2545 : 214)

นอกจากนี้นักสตรีนิยมได้เสนอถึงการสร้างจิตสำนึก (consciousness raising) คือ การที่ผู้หญิงมารวมตัวกันเป็นกลุ่มและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกันและกันในเรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเพศชายและเพศหญิง เพื่อพัฒนาความเข้าใจต่อสภาพความเป็นรองของผู้หญิง การสร้างจิตสำนึกนี้ถือว่าเป็นหนึ่งในแหล่งที่มาของความคิดรวบยอดที่ว่า “เรื่องส่วนตัวเป็นเรื่องการเมือง” (The personal is political) (วารุณี ภูริสินสิทธิ์ , 2545 : 59)

อย่างไรก็ตาม รัฐยังคงอยู่ภายใต้บทบัญญัติที่เข้มงวดว่าตัวบุคคลไม่ใช่การเมือง เพราะการเมืองเป็นเรื่องของมนุษย์ไม่มีการแบ่งเพศ การแบ่งเพศยังอยู่นอกเหนือความคิดการเมือง แต่สถาบันและโครงสร้างที่ผู้ชายเป็นใหญ่ยังเป็นระเบียบแบบแผนปกติ ซึ่งผู้หญิงใช้ชีวิตในพื้นที่ส่วนตัว ครอบครัว และชุมชนทุกแห่งของผู้หญิง เพราะฉะนั้นสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ก็คือ ความเป็นเพศทางสังคมซึ่งเป็นสิ่งกำหนดว่าร่างกายของใครควรเป็นและควรทำอย่างไรในเรื่องใด หากใช้เป็นเพราะธรรมชาติของเพศไม่

เพราะฉะนั้นความจำเป็นที่สตรีต้องเข้าไปมีบทบาทในการเมืองท้องถิ่น โดยเฉพาะในอบต.ซึ่งคนส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในการปกครองลักษณะนี้ และได้ลงสมัครรับเลือกเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) แล้วนั้น มีอยู่อย่างน้อย 3 ประการด้วยกัน ดังนี้

ประการแรก เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงยั่งยืน ซึ่งวิธีการพื้นฐาน คือ การที่ประชาชนทุกๆกลุ่ม ทุกๆเพศ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมเสนอปัญหา และความต้องการของตน รวมทั้งได้ช่วยกันแก้ปัญหาที่ประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆเผชิญอยู่ด้วยกระบวนการทางการเมือง(คุยกันและต้องให้งบประมาณไปที่โครงการที่จำเป็นก่อน) ประชาธิปไตยจะอ่อนแอถ้าประชาชนโดยส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสที่จะได้ประโยชน์จากกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง

การเมืองในระดับท้องถิ่น มีหน้าที่แก้ปัญหาเฉพาะท้องถิ่นตนและจัดตั้งขึ้นมาเพื่อที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนทั้งหญิงและชายได้เข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่ช่วยกันนำปัญหาและความต้องการของกลุ่มตน รวมทั้งช่วยระดมความคิด และทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ใน อบต. และในท้องถิ่นแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ชุมชนตนเองเผชิญอยู่ในสังคมประชาธิปไตยนั้น ผู้ที่ตนเองหรือตัวแทนของกลุ่มตน ไม่ได้ร่วมอยู่ในกระบวนการตัดสินใจดังกล่าวข้างต้นจะเป็นผู้ที่ได้ประโยชน์จากการเมืองไม่ว่าในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่นน้อยที่สุด

ประการที่สอง การเข้าร่วมใน อบต.มีความสำคัญต่อสตรี เพราะเป็นสิทธิที่สตรีเรียกร้องมาเป็นเวลานาน คงจะเห็นว่าในอดีตนั้น สตรีไม่มีสิทธิที่จะเป็นกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิในสภาตำบล แม้ว่า จะไม่มีกฎหมายปิดกั้นสตรีอย่างเปิดเผย แต่เป็นการรับรู้กันภายในหมู่บ้านว่าผู้ทรงคุณวุฒิถูกหน่วยงานราชการ กำหนดว่าควรจะเป็นผู้ชาย

ดังนั้น การที่สตรีมีสิทธิที่จะสมัครเป็น ส.อบต. จึงถือว่าเป็นก้าวสำคัญที่สตรีจะได้มีโอกาสใช้ความรู้ ความสามารถทำงานการเมืองในระดับชุมชน ในประเทศต่างๆที่ประชาธิปไตยได้รับการพัฒนาอย่างมั่นคง แล้วนั้น นักการเมืองระดับชาติมีความรู้ความสามารถส่วนหนึ่งเป็น โอกาสได้ฝึกฝนทำงานการเมืองในระดับ ท้องถิ่นมาก่อนทั้งสิ้น โดยเฉพาะนักการเมืองสตรี

ประการที่สาม ตามกฎหมายของ อบต. ในมาตรา 67 ได้กำหนดว่า อบต. มีอำนาจหน้าที่อะไรบ้างนั้น หนึ่งในหน้าที่ของ อบต. ที่จะต้องทำก็คือ การส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของสตรีในทุกๆด้าน รวมทั้งต้องให้ ความดูแลเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และคนพิการ ซึ่งเท่าที่ปรากฏพบว่า อบต.ส่วนใหญ่ที่ไม่มีสมาชิกเป็นสตรี แม้จะมีงบประมาณเหลือเฟือ แต่ไม่ได้ดำเนินโครงการใดที่เกี่ยวข้องกับภาระหน้าที่ด้านนี้

สำหรับอบต.ที่สมาชิกเป็นสตรีอยู่ด้วยพบว่าสตรีได้พยายามพอสมควรที่จะจัดสรรงบประมาณบางส่วน มาทำภารกิจในส่วนนี้ ในความเป็นจริงแล้วภาระดังกล่าวปัจจุบันนี้ สตรีแม้ว่าไม่ได้มีอำนาจใดๆอยู่ในมือก็ รับผิดชอบอยู่แล้วเป็นส่วนใหญ่ แต่การเข้าไปอยู่ในอบต. นอกจากจะทำงานข้างต้นได้ง่ายขึ้น เพราะมีทั้ง อำนาจและทรัพยากร อีกทั้งยังมีโอกาสทำงานที่สำคัญๆในด้านอื่นๆด้วย (อ้อมทิพย์ เมฆรักขาวนิช แคมป์ และ นเรศ สงเคราะห์สุข, 2547 : 16-17)

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีสตรีนิยมสายเสรีนิยม (Liberal Feminism) และทฤษฎีสตรีนิยมสายถอนรากถอนโคน (Radical Feminism) มีความเหมือนกันตรงที่เห็นว่าความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศเกิดจากสังคม กำหนดให้ผู้หญิงเป็นรองผู้ชาย โดยมีกฎหมายและระบบทางการเมืองรองรับความชอบธรรม แต่ทฤษฎีสตรีนิยม สายมาร์กซิสต์เน้นว่าความเป็นรองของผู้หญิงนั้น มีสาเหตุมาจากระบบการผลิตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะใน ระบบทุนนิยม และเกิดขึ้นเพราะการครอบครองปัจจัยการผลิตของชายในชนชั้นกรรมาชีพ ส่วนสตรีนิยม สายเสรีนิยมเน้นการเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ ทั้งโอกาส การทำงานหรือทางเศรษฐกิจและการมีเสรีภาพในฐานะที่เป็นพลเมือง สำหรับสตรีนิยมสายถอนรากถอนโคน เน้นการเปลี่ยนแปลง 4 ด้านพร้อมกัน ทั้งด้านการผลิต การผลิตซ้ำ กระบวนการขัดเกลาทาสังคม และปัญหา เพศกรรม จึงจะนำไปสู่การกระจายอำนาจระหว่างหญิงชายให้เสมอภาคและเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง สำหรับ สตรีนิยมสายมาร์กซิสต์เน้นการล้มล้างระบบทุนนิยมเสียก่อน และเรียกร้องให้ผู้หญิงเข้าร่วมในการต่อสู้ทาง ชนชั้นเพื่อความเท่าเทียมกันทางเพศ ซึ่งทฤษฎีสตรีนิยมทั้ง 3 สายนี้ สามารถนำไปวิเคราะห์กระบวนการเข้าสู่ การเมืองในระดับท้องถิ่น และปัจจัยส่งเสริมหรืออุปสรรคในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีทั้งความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง เชิงเศรษฐกิจ และในครอบครัว อันส่งผลต่อการยอมรับบทบาทผู้นำสตรีท้องถิ่นในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ทั้งการแก้ไขกฎหมาย การเปลี่ยนแปลงด้านการผลิต การผลิตซ้ำ กระบวนการจัดเกลาทางสังคม และปัญหาเพชรกรรม รวมทั้งการเรียกร้องต่อสู้ทางชนชั้นดังกล่าว ควรดำเนินการไปพร้อมๆกัน แต่การล้มล้างระบบทุนนิยมนั้นยังคงเป็นไปได้ยากในระบบสังคมปัจจุบัน เพราะฉะนั้น ต้องใช้การต่อสู้โดยหาแนวร่วมทางอุดมการณ์ในเรื่องจิตสำนึกการต่อสู้เรื่องเพศมาเป็นพลังขับเคลื่อนการต่อรองอำนาจเพื่อต่อสู้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมชายเป็นใหญ่ จนสามารถเกิดความเท่าเทียมกันทางเพศได้

2.1.2 ทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership Theory)

สำหรับทฤษฎีภาวะผู้นำเป็นแนวคิดกระแสหลัก ซึ่งเน้นมิติด้านการเมืองการปกครองเป็นสำคัญ จึงมีจุดอ่อนในเรื่องเพศสภาพ ไม่ครอบคลุมถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศชาวมิติการเป็นผู้นำที่มีกลุ่มเครือข่ายสตรีสนับสนุน ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดของสำนักสตรีนิยมและสำนักต่างๆมาวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีภาวะผู้นำ เพื่อให้การวิเคราะห์ได้มิติที่ครอบคลุมตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้

• ผู้นำ

ความหมายของผู้นำ (leader) มีมากมาย แต่ที่น่าสนใจมีดังนี้

Bell (เกรียงไกร จงเจริญ , 2536: 13) และ **Jack C. Plano** (1973 : 134) มองผู้นำคล้ายกัน คือ เน้นการอยู่ในอำนาจที่ถูกกำหนดให้เป็นผู้ นำ และสามารถใช้อิทธิพลในการควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้

ส่วน **T. N. Whitehead** (1963 : 68) และ **พัตน์ บุญยรัตนพันธ์** (2517 : 126) มองผู้นำว่าเป็นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากคนอื่นๆหรือสมาชิกในกลุ่มให้การยอมรับและสถานการณ์จะทำให้เป็นผู้ นำไปเอง

กล่าวโดยสรุป ผู้นำ คือ ผู้ดำรงสถานภาพทางอำนาจในการปกครอง ซึ่งมีความหมายครอบคลุมไปถึงมิติของการใช้อำนาจทางการเมือง การตัดสินใจในนโยบายสาธารณะด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับคนในสังคม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ดังนั้นไม่ว่าผู้นำจะมีที่มาอย่างไร การใช้อำนาจทางการเมืองของผู้นำล้วนส่งผลกระทบต่อระบบการเมืองการปกครองทั้งระบบ ซึ่งแตกต่างกันเฉพาะผลพวงแห่งการใช้อำนาจของผู้นำนั้น ๆ

• ภาวะผู้นำ

สำหรับภาวะผู้นำมีผู้ให้ความหมายที่น่าสนใจไว้ ดังนี้

เทพพนม เมืองแมน (2529 : 182) เน้นกระบวนการมีอิทธิพลต่อกิจกรรมกลุ่ม เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนด

ส่วน **Chester I. Barnard** (1962 : 83) , **Ordway Tead** (1935 : 19-21) และ **R.T.Morris and M. Seeman** (สิทธิ อินทรศร , 2540 : 35) อธิบายภาวะผู้นำโดยคุณลักษณะของบุคคล ซึ่งสามารถชี้แนะให้บุคคลอื่นกระทำตามเป้าหมายที่ต้องการได้

กล่าวโดยสรุป ภาวะผู้นำ หมายถึง ลักษณะบุคลิกภาพหรือพฤติกรรมที่มีผลต่อการครอบงำหรือชี้นำบุคคลอื่นให้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มหรือองค์กร เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

- **ประเภทหรือตัวแบบของผู้นำ**

การศึกษาประเภทหรือตัวแบบของผู้นำสามารถแบ่งกลุ่มได้ดังนี้

เคิร์ก แพททริก (รวีวรรณ วรรณพานิชย์ ,2542 : 13) , **เคิร์ท เลวิน** (สิทธิ อินทรสร , 2540 : 37) และ **Eugene E.Jennings** (1960 : 43-47) ศึกษาบุคลิกภาพ ค่านิยม และการตัดสินใจของผู้นำเป็นตัวแบ่งลักษณะและประเภทของผู้นำ

ส่วน **Ordway Tead** (1936 : 20-25) ศึกษาที่มาหรือลักษณะการเกิดของผู้นำในการแบ่งประเภทของผู้นำ

กล่าวโดยสรุป การจำแนกประเภทหรือตัวแบบของผู้นำได้ใช้หลักเกณฑ์ในเรื่องสำคัญๆ อยู่สองประการ เพื่อการจำแนกผู้นำออกเป็นแบบต่าง ๆ คือ หลักในเรื่องลักษณะการทำงานหรือวิธีการปฏิบัติงานว่าเป็นพวกใช้อำนาจหรือไม่ อุทิศตนให้กับงานมากน้อยเพียงใด ประกอบกับหลักในเรื่องทัศนคติหรือค่านิยม ซึ่งจะเป็นเครื่องบ่งบอกว่าผู้นำนั้นมีเป้าหมายในหน้าที่หรือในตำแหน่งเพื่อตนเองหรือเพื่อส่วนรวม ซึ่งถือได้ว่ารูปแบบของผู้นำยังคงเป็นรูปแบบของระบบความคิดชายเป็นใหญ่ การกระจายอำนาจระหว่างเพศไม่เท่าเทียมกัน ถ้าผู้หญิงเป็นผู้มีอำนาจแต่ยังใช้รูปแบบผู้นำตามกรอบคิดการระบบชายเป็นใหญ่ ทำให้ไม่แตกต่างจากชายมีอำนาจ ส่งผลให้การกระจายระหว่างเพศที่เท่าเทียมกันถูกจำกัดเช่นเดิม เพราะฉะนั้นต้องสร้างเงื่อนไขให้เพศหญิงเข้ามามีอำนาจในการตัดสินใจมากขึ้น โดยใช้การสร้างเครือข่ายเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้หญิงรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นองค์กร ผนึกกำลังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเท่าเทียมกันทางเพศ ซึ่งเครือข่ายสตรีเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยให้สามารถเข้าไปส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจของผู้หญิงได้ง่ายขึ้น

- **เครือข่าย**

นพ.ธนา ประมุขกุล (แหล่งที่มา : www.anamai.moph.go.th) ได้ให้ความหมายถึงคำว่า “เครือข่าย” คือ “การเชื่อมโยงอย่างมีเป้าหมาย” การเชื่อมโยงนี้ อาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่างระบบที่ปฏิบัติการอยู่เข้าด้วยกัน เช่น การเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์เข้าเป็นเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของบุคคล/องค์กรต่าง ๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ร่วมใดๆ ของภาคีสมาชิก ซึ่งถ้าหากพิจารณาถึงลงไปอีกหน่อย ในความเป็นบุคคล/องค์กรก็จะพบความแตกต่างของระบบการทำงาน(ของบุคคล) และความแตกต่างของระบบการทำงาน (ขององค์กร) ที่ปรากฏออกมาตามการปฏิบัติตัว และตามบทบาทภารกิจที่มีลักษณะเฉพาะ ของแต่ละบุคคล/องค์กร การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย จึงเท่ากับการเชื่อมโยงหลายๆระบบย่อย

(ที่ต่างมีลักษณะจำเพาะของระบบ) ให้รวมกันขึ้นมาใหม่ เป็นอีกหนึ่งระบบ ของหน่วยสมาชิกทุกหน่วยที่เข้ามารวมกัน

ความสำคัญของการสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการทำงานด้านสตรีและมิติชายหญิง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการขับเคลื่อนในการทำงานด้านสตรีและส่งเสริมความเสมอภาคเป็นไปได้ด้วยดี เครือข่ายจึงมีความสำคัญ ดังนี้

1) ทำให้เกิดการประสานความร่วมมือและถ่ายทอดทรัพยากรต่างๆสู่สมาชิกเครือข่าย เช่น ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านวิชาการ งบประมาณ โดยเฉพาะการประสานด้านองค์ความรู้ ทำให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันของกลุ่มคนที่ทำงานเกี่ยวกับเครือข่าย ตลอดจนการเรียนรู้จากความสำเร็จและความผิดพลาดที่เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมทั้งความอ่อนแอของเครือข่ายในหลายองค์การอาจประสบความยากลำบากในการได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากองค์กรอื่นๆ ดังนั้นหากเครือข่ายขององค์กรเกิดขึ้น สามารถเชื่อมความสัมพันธ์ในเรื่องข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยงานได้ด้วย

นอกจากนี้เครือข่ายยังเป็นกลไกสำคัญในการตรวจสอบการทำงานของหน่วยงาน/บุคคลในระดับตัดสินใจเชิงนโยบาย และองค์กรดำเนินงาน อันจะมีผลต่อการจัดสรรทรัพยากรในชุมชนให้เกิดความเป็นธรรมยกระดับสถานภาพสตรี การคุ้มครองสิทธิ และส่งเสริมความเสมอภาค

2) ทำให้เกิดการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กรเครือข่าย โดยเฉพาะเครือข่ายที่ทำงานในเรื่องการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย ต้องทำความเข้าใจว่าในบางองค์การส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายไม่ใช่งานหลักหรือภารกิจหลักขององค์กร เมื่อหน่วยงานที่รับผิดชอบของแต่ละองค์กรมารวมตัวกันเป็นเครือข่าย นอกจากจะสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้แล้ว ยังสามารถใช้พลังของเครือข่ายสนับสนุนการทำงานซึ่งกันและกัน รวมทั้งร่วมกำหนดแนวทางร่วมกันเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานด้านส่งเสริมความเสมอภาคในองค์กรเป็นระยะๆ

3) ทำให้เกิดต้นแบบและตัวอย่างสำหรับองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์กรที่ยังใหม่ต่อประเด็นสตรีและมิติหญิงชาย ตัวอย่างความคิดริเริ่มในการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จในประเด็นสตรีและมิติหญิงชายของบางหน่วยงานในเครือข่าย อาจหยิบยกเป็นต้นแบบเพื่อสร้างกำลังใจในการดำเนินงาน และส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่คล้ายคลึงกันนี้ในเครือข่ายอื่นๆ

4) ทำให้เกิดพลังและอำนาจในการต่อรอง หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่ทำงานด้านการพัฒนาสตรีหรือส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย แต่ละหน่วยงานต่างมีข้อจำกัดในตัวเองที่อาจทำให้งานบางอย่างไม่สามารถผลักดันโดยลำพังได้ ยิ่งไปกว่านั้นหน่วยงานที่ทำงานในประเด็นดังกล่าวโดยเฉพาะประเด็นหญิงชายและความเสมอภาคซึ่งไม่ใช่ภารกิจหลักขององค์กร มักมีข้อจำกัดที่คล้ายคลึงกันในระดับที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ขาดสถานภาพที่ทำงาน เป็นคนกลุ่มน้อยในองค์กร ขาดแรงกระตุ้น

หรือแรงจูงใจ งานหนักเกินกำลัง และมีความยากในการจัดอันดับความสำคัญของงาน ดังนั้นการผลักดันเพื่อแก้ไขปัญหา ตลอดจนเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายที่มีผลกระทบต่อสตรี เครือข่ายระหว่างหน่วยงานในองค์กรเป็นกลไกที่จะช่วยเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในการทำงาน การกำหนดกลยุทธ์ แนวทางและกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดพลังความร่วมมือที่จะทำให้งานลุล่วงสู่เป้าหมาย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545 : 122 – 123)

การเกิดเครือข่าย

เครือข่ายแต่ละเครือข่ายต่างก็มีจุดเริ่มต้น หรือถูกสร้างมาได้ด้วยวิธีการต่างๆ กัน ซึ่งได้ สรุปเป็นหลักๆ ไว้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1) **เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ** เกิดจากการที่ผู้คนมีความคิดตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกัน หรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อนมารวมตัวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์ไปจนถึงร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่าในการดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิก อันเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มเอง เครือข่ายเช่นนี้ มักเกิดในพื้นที่ชุมชนที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มารวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม ก่อนต่อเมื่อมีการเพิ่มขึ้นของสมาชิกมีการขยายพื้นที่ดำเนินการออกไป หรือมีการขยายเป้าหมาย (วัตถุประสงค์) ของกลุ่มมากขึ้น กลุ่มก็มักจะพัฒนาขึ้นมาเป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดความครอบคลุมต่อความต้องการของสมาชิก เครือข่ายเช่นนี้ มักมีเวลาการก่อร่างสร้างเครือข่าวยาวนาน แต่เมื่อเกิดแล้ว ก็จะมีความเข้มแข็งยั่งยืน และมีแนวโน้มที่เครือข่ายจะขยายตัวเพิ่ม เมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อเริ่มก่อตั้ง ซึ่งตัวอย่างเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายอินแปงที่จังหวัดสกลนคร เป็นเครือข่ายที่เริ่มต้นจากครอบครัว เพียงไม่กี่ครอบครัว ในการมุ่งปลดภาระหนี้สิน จนกระทั่งปัจจุบันนี้ ได้เกิดการขยายเครือข่ายออกไปสู่หลายอำเภอในจังหวัดข้างเคียง และยังขยายวัตถุประสงค์ของเครือข่ายออกไปได้อีกหลายประการ

2) **เครือข่ายจัดตั้ง** จะมีความเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินงาน ของภาครัฐอยู่เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ก็เป็นไปตามแนวคิดเดิมที่อาศัยกลไกของรัฐผลักดันให้เกิดรูปธรรมของงานโดยเร็ว และโดยมากเข้าไปก่อน ภาคีสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมิได้มีพื้นฐานความต้องการความคิดความเข้าใจที่ตรงกันมาก่อน การรวมตัวกันจึงเป็นลักษณะชั่วคราวชั่วคราว เป็นการเฉพาะกิจ ไม่มีความต่อเนื่อง และมักจะจางหายไป ในที่สุด ยกเว้นว่าเครือข่ายจะได้รับการชี้แนะที่ดีอย่างสมควร จนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่แท้จริงได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มจะยังคงรักษาสถานภาพเครือข่ายไว้ได้ แต่แนวโน้มเครือข่ายก็มักจะลดขนาดลง เมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อเริ่มก่อตั้ง

3) **เครือข่ายวิวัฒนาการ** เป็นอีกรูปแบบการกำเนิดเครือข่าย ที่มีได้เป็นไปโดยธรรมชาติแต่แรกเริ่ม และก็ได้ถูกจัดตั้งโดยตรง แต่จะเป็นไปในลักษณะของกระบวนการพัฒนาผสมผสานอยู่ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล/องค์การมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการที่จะสนับสนุนกัน และเรียนรู้ไปด้วยกันก่อน

โดยอาจจะยังมีได้มีเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ร่วมเฉพาะใดๆอย่างชัดเจนนัก หรือในอีกลักษณะหนึ่งถูกจุดประกายความคิดจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการได้รับฟัง หรือการได้ไปเห็นเครือข่ายอื่นๆ แล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัวกัน สร้างพันธะสัญญาเป็นเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือพัฒนาตนเองบ้าง เครือข่ายที่ว่านี้ แม้ว่าจะมิได้เกิดจากแรงกระตุ้นภายในโดยตรงแต่แรก แต่ถ้าหากสมาชิกมีความตั้งใจจริงที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดี ได้รับการกระตุ้นสามารถร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนได้ โดยสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกแล้ว เครือข่ายนี้ก็จะสามารถพัฒนาตนเองต่อไป จนสร้างเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง เหมือนเครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติได้เช่นเดียวกัน เครือข่ายวิวัฒนาการที่กำลังพัฒนาตนเองอยู่ในขณะนี้ มีตัวอย่างมากมาย เช่น เครือข่ายประชาคมหมู่บ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น

องค์ประกอบของเครือข่าย ประกอบด้วย

1) **สมาชิก** เนื่องจากเครือข่าย คือ การเชื่อมโยง ดังนั้นเครือข่ายจะต้องเริ่มต้นจาก การมีสมาชิกประกอบเข้ากันเป็นเครือข่าย โดยสมาชิกเหล่านี้ หากมีจำนวนมากก็อาจจำเป็นต้องมีคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่ในการจัดการประสานงาน ให้เครือข่ายดำเนินไปได้โดยราบรื่น และด้วยเหตุที่เครือข่ายมีสมาชิกหลายองค์กร หลายบทบาท สมาชิกทั้งหมดจึงอาจจำแนกคร่าวๆ ตามน้ำหนักความสำคัญ ของสมาชิกที่มีต่อเป้าหมายเครือข่าย เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ สมาชิกแกนหลักผู้เกี่ยวข้อง โดยตรงกับผลงานตามเป้าหมาย เครือข่าย และสมาชิกแกนเสริมผู้เป็นฝ่ายสนับสนุน

2) **กรรมการ / ผู้ประสานงาน** ดังได้กล่าวแล้วว่า เครือข่ายที่มีสมาชิกจำนวนมาก จำเป็นต้องมีคณะกรรมการ หรือมีจำนวนไม่มาก ก็ยังจำเป็นต้องมีผู้ทำหน้าที่ประสานงาน เพราะต้องนัดหมายพบปะกัน คล้ายกับการบริหารในองค์กรต่างๆ แต่การเป็นเครือข่าย จะให้ความสำคัญกับสมาชิกทุกคนเสมอกัน สมาชิกแต่ละคนมีอิสระทางความคิดการตัดสินใจของเครือข่าย ดังนั้น การขับเคลื่อนเครือข่าย จึงมีลักษณะการ “นำ” การดำเนินงานในแบบที่ไม่ต้องมีผู้นำ เพราะผู้นำที่แท้จริง คือ สมาชิกทั้งหมด

3) **เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์** ถือเป็นจุดร่วมสำคัญของการเป็นเครือข่าย ดังนั้น ความชัดเจนของเป้าหมาย จึงมีความสำคัญต่อการเข้าร่วมและคงอยู่ของสมาชิกที่มากขึ้นหลากหลาย นอกจากนี้ตัวเป้าหมายเองจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมของเครือข่ายที่จะตามมา

4) **กิจกรรม** กิจกรรมที่เกิดขึ้นมิใช่จะต้องเป็นกิจกรรมใหญ่ที่ต้องรวมสมาชิกทั้งหมดให้ได้เท่านั้น เพราะอาจมีกิจกรรมที่สมาชิกส่วนหนึ่ง มีความใคร่เรียนรู้จากสมาชิกอีกส่วนหนึ่ง เป็นการเฉพาะก็นับว่าเป็นกิจกรรมในเครือข่ายที่ควรสนับสนุนให้มี เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเองอย่างเป็นธรรมชาติ และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในหมู่สมาชิกด้วยตนเอง

สำหรับ **เครือข่ายสตรี** มีความแตกต่างทั้งในเรื่องของรูปแบบเครือข่ายและวัตถุประสงค์ เครือข่ายอาจสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเพศหญิง เช่น เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ

เครือข่ายแม่หญิงล้านนา เครือข่ายสื่อสตรี และเครือข่ายผู้หญิงทำงานทั่วโลกที่มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากร และสนับสนุนกลุ่มองค์กรผู้หญิงในภาคอุตสาหกรรม หรือเครือข่ายต่อต้านการกระทำรุนแรงกับเพศหญิง ในแอฟริกาใต้ซึ่งเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มองค์กรต่างๆ และเป็นช่องรับการสนับสนุนจากองค์กรแหล่งทุน รวมทั้งเจรจากับรัฐบาลและองค์กรชุมชน และเป็นตัวอย่างให้เห็นถึงการจัดตั้งเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยให้สามารถเข้าไปส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจของผู้หญิงได้ง่ายขึ้น ความสำคัญของเครือข่ายไม่ใช่การอยู่ใต้การจัดการของรัฐ แต่เป็นการทำงานในรูปของการกระตุ้นให้ผู้หญิงรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นองค์กร ผนึกกำลังกันสร้างพัฒนา รวมทั้งผลักดันสิ่งที่ส่งผลถึงชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา ซึ่งเครือข่ายเป็นเส้นทางนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้เท่าๆกับการพัฒนาตัวปัจเจกบุคคล แม้ว่าเครือข่ายหลายเครือข่ายจะอ่อนแอ แต่การเชื่อมั่นในเจตนารมณ์และในตัวสมาชิกก็สามารถทำให้เครือข่ายมีความยั่งยืนกว่าสถาบันที่ยึดยึดมาจากเบื้องบน(Adam Burke, 2004 : 76-79)

นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาเป็นกระบวนการหนึ่งของสังคมที่เอื้อให้เกิดพลังในการเรียนรู้และการต่อรองเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มเครือข่าย การพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าของสตรีและการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้อง ถ้าพึ่งเพียงหน่วยงานเดียวอาจเป็นเรื่องที่ยาก การสร้างเครือข่ายด้านสตรีเป็นการรวมกลุ่มกันของผู้มีอุดมการณ์เดียวกัน ก่อให้เกิดพลังร่วมกันในการผลักดันให้ประเด็นสตรีและมติหญิงชายบรรลุเป้าหมายไปสู่ความเสมอภาคและความเป็นธรรมในที่สุด การทำงานของเครือข่ายกลุ่มสตรีเป็นเรื่องท้าทายที่นอกจากจะทำให้สตรีเข้าถึงพลังอำนาจได้อย่างมั่นใจแล้ว การรณรงค์หรือผลักดันด้วยความมุ่งมั่นของเครือข่ายยังจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องในระดับตัดสินใจได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของมติหญิงชายที่จะสอดแทรกเข้าไปในนโยบาย แผนงาน และโครงการเพื่อการพัฒนาต่างๆ อีกด้วย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , 2545 : 124)

ปัจจัยความสำเร็จของเครือข่าย

1) ความเข้าใจ เครือข่ายที่สร้างขึ้น จะต้องสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของเครือข่ายให้ตรงกันระหว่างสมาชิก

2) ความเป็นประชาธิปไตย สมาชิกทุกคนในเครือข่ายมีอิสระทางความคิด สิ่งที่ตามมาก็คือความหลากหลายที่มีทั้งคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันของความคิดที่แสดงออกมา ดังนั้นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้ความแตกต่างเหล่านี้อยู่ด้วยกันได้อย่างราบรื่น คือ การให้เกียรติยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน เมื่อได้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางความคิดระหว่างกันแล้ว จุดดี - จุดด้อยของแต่ละทางเลือกจะได้รับการวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นผลจากการหลอมรวมของทุกความคิดมาเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดบนพื้นฐานการยอมรับของสมาชิกโดยรวม

3) **ความจริงใจ** การทำงานในเครือข่ายเน้นการประสานงานในแนวราบ ไม่เน้นการบังคับสั่งการ ดังนั้นผู้ที่เป็สมาชิกจึงต้องเข้ามาด้วยความสมัครใจ และมีความจริงใจในการทำงานร่วมกันโดยเห็นประโยชน์ร่วมตามที่เครือข่ายกำหนดวัตถุประสงค์ไว้

4) **การจัดการ** สำหรับการจัดการเครือข่ายที่มีพื้นฐานสมาชิกหลากหลายมารวมกัน โดยอิสระไม่ถือการสั่งการเป็นกลไกหลักนั้น การจัดการจะมีความสำคัญยิ่งขึ้นไปอีก สิ่งที่สำคัญประการหนึ่งในการจัดการเครือข่ายที่ต้องมี คือ ความยืดหยุ่นในการจัดการให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่เครือข่ายต้องติดต่อประสานงานกับกลุ่มองค์กรภายนอกอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือจากการจัดการของเครือข่าย

5) **การสื่อสาร** คือ ตัวกลางที่ทำให้เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงติดต่อถึงกัน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในเครือข่ายจะต้องมีลักษณะหลากหลายช่องทางเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกกันเองได้โดยอิสระคล่องตัว เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันให้มากที่สุด

การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่าย

สัมพันธ์ เศรษฐกิจ และคณะ (แหล่งที่มา : www.thaicivicnet.com) มีความเห็นว่า ความเข้มแข็งของเครือข่ายขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆของสมาชิก และได้ศึกษาศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น พบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่าย ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

1) **การร่วมคิดและวิเคราะห์ปัญหา** สาเหตุแห่งปัญหาและทางเลือกการแก้ไขปัญหา อันเป็นพื้นฐานทางความคิดในการประมวลความรู้ทั้งหลายของชุมชน

2) **การตัดสินใจ** อันเป็นหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมในการที่จะให้คนส่วนใหญ่ในชุมชนได้ใช้อำนาจของตนเอง ตัดสินใจในการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ

3) **การวางแผน** เมื่อตัดสินใจว่าจะดำเนินการเป็นที่แน่นอนแล้วอยู่ที่การวางแผนอย่างเป็นระบบว่าควรอะไรก่อนหลังและอย่างไร

4) **การปฏิบัติ** เป็นการปฏิบัติจริงตามสิ่งที่คิดและวางแผนไว้

5) **การติดตามประเมินผล** เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อเป็นการปรับปรุงและแก้ไขในสิ่งที่ได้ดำเนินการไปแล้วให้ดียิ่งขึ้น

เพราะฉะนั้น ความเข้มแข็งหรือความคงอยู่ของเครือข่ายชุมชนนั้น ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่ายในทุกๆ กิจกรรมหรือขั้นตอนการดำเนินงาน ซึ่งได้แก่ 1) การร่วมคิดวิเคราะห์ปัญหา 2) ร่วมตัดสินใจ 3) ร่วมวางแผน 4) ร่วมปฏิบัติ 5) ร่วมได้รับประโยชน์ และ 6) ร่วมประเมินผล

ผู้นำ องค์กร เครือข่าย และชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน(แหล่งที่มา : www.cdd.go.th) ให้ความเห็นว่า การส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพของผู้นำ องค์กร เครือข่าย และชุมชน จะต้องทำความเข้าใจถึงเป้าหมายของการส่งเสริมและพัฒนาแต่ละเรื่องให้ชัดเจน สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 3 : การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้นำองค์กร เครือข่าย และชุมชน

	ผู้นำ	องค์กร	เครือข่าย	ชุมชน
ลักษณะเฉพาะ	บุคคลที่มีฐานะเป็นผู้นำ	การรวมกันของบุคคล อาจเป็นการรวมกันของผู้นำ โดยไม่มีสมาชิก เช่น คณะกรรมการพัฒนาเด็ก หรือมีสมาชิก เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ	การรวมกันขององค์กร	การรวมกันของบุคคล องค์กร เครือข่าย และ คนที่อยู่อาศัยในขอบเขตพื้นที่หนึ่ง ๆ ระดับพื้นฐานที่สุดคือ หมู่บ้าน
เนื้อหาในการส่งเสริมและพัฒนา	บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ คุณลักษณะของบุคคลในเรื่องต่าง ๆ	ความสามารถในการบริหารจัดการ และการทำงานเป็นกลุ่ม รูปแบบ โครงสร้างและระบบงานของกลุ่มองค์กรที่เหมาะสมกับกิจกรรมกลุ่มองค์กรนั้น	ความสามารถในการบริหารจัดการในลักษณะเครือข่ายและระบบการติดต่อสื่อสารภายในเครือข่าย รูปแบบ โครงสร้างและระบบงานของเครือข่าย	ระบบการบริหารจัดการของชุมชน เวที สาธารณะของชุมชน กระบวนการเรียนรู้และตัดสินใจเรื่องราวของชุมชน การดำเนินงานเพื่อพัฒนาและแก้ไข ปัญหาของชุมชน
เป้าหมาย	ผู้นำเข้มแข็งสามารถไปช่วยให้องค์กร และชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นมาได้	องค์กรเข้มแข็ง เป็นประโยชน์ต่อสมาชิก และชุมชน	เครือข่ายเข้มแข็ง ช่วยทำให้องค์กรเข้มแข็งช่วยพัฒนา และแก้ปัญหาให้กับองค์กร สมาชิก และชุมชน	ชุมชนเข้มแข็ง ช่วยพัฒนาองค์กร และผู้นำให้เข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้

การแยกแยะลักษณะเฉพาะเนื้อหาของการส่งเสริมและพัฒนา รวมทั้งเป้าหมายในการส่งเสริมและพัฒนาออกมาให้ชัดเจนเช่นนี้ ทำให้มองเห็นได้ว่า การทำงานกับหน่วยในการพัฒนาทั้ง 4 กลุ่ม ต้องทำควบคู่กันไป และสามารถเอื้อประโยชน์ให้ต่อกันและกัน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ ความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ของชุมชน

ประโยชน์ของเครือข่าย

ประโยชน์เฉพาะหน้าของเครือข่ายเห็นได้จากผลงานที่สมาชิกดำเนินการ ส่วนประโยชน์ระยะยาวจะบังเกิดในรูปของควมมีประสิทธิภาพของการวิจัยและพัฒนาการถ่ายทอดวิธีการทำงาน และระบบที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เครือข่ายในการพัฒนามีประโยชน์หลายประการ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ สมาชิกและกิจกรรมของเครือข่าย ซึ่งพอจะรวบรวมได้ดังนี้ (ขนิษฐา กาญจนรังษินนท์ , แหล่งที่มา : www.cdd.go.th)

- เครือข่ายช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือ และสื่อผ่านการประชุม การทดลองปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ และการให้ความร่วมมือกันในการดำเนินโครงการ การแบ่งปันทักษะและประสบการณ์ให้แก่กันเป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกเครือข่ายทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือองค์กร
- การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการประสานงานในเครือข่ายช่วยลดการทำงานและการใช้ทรัพยากรซ้ำซ้อน ทำให้การพัฒนาสามารถดำเนินไปได้ก้าวหน้า รวดเร็ว และส่งผลต่อสังคมในวงกว้างยิ่งขึ้น
- เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงคนที่อยู่ในระดับต่างกัน มีวิธีการทำงาน การจัดองค์กร และมีภูมิหลังต่างกันไปที่ไม่มีโอกาสติดต่อกัน เข้าด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น นำไปสู่การทำงานร่วมกัน เพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย
- เครือข่ายสามารถทำให้คนและองค์กรที่ไม่มีความสัมพันธ์กันได้ทราบว่ายังมีบุคคลหรือหน่วยงานอื่นอีกมากที่สนใจทำงานในเรื่องเดียวกัน และเผชิญปัญหาเหมือนกัน
- เครือข่ายสามารถทำให้ความต้องการของประชาชนได้รับการสนองตอบจากรัฐ
- เครือข่ายช่วยชี้ให้เห็นปัญหาและประเด็นการพัฒนาที่ซับซ้อนและท่วมท้นในหมู่บ้าน
- เครือข่ายช่วยเชื่อมหน่วยงานวิชาการและแหล่งทุนกับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ
- เครือข่ายทำให้คนและองค์กรได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนได้รับกำลังใจการจูงใจ และการยอมรับซึ่งมีความสำคัญต่อหน่วยเล็ก ๆ ที่อยู่นอกระบบราชการ

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายเป็นกระบวนการทำงานที่มีการเชื่อมโยงประสานงานระหว่างบุคคล องค์กรหน่วยงานต่างๆ ที่มีฐานที่ตั้งอยู่บนวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายเดียวกัน และด้วยปรัชญาการอยู่ร่วมกัน โดยเห็นคุณค่าของสมาชิกทุกคน ทุกหน่วยเสมอกัน จึงสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคีสมาชิก

ในแนวราบที่อาศัยความเข้าใจ และความจริงใจเป็นกลไกให้เกิดการขับเคลื่อนของเครือข่ายแทนการใช้อำนาจ และการสั่งการในกรอบระบบแห่งการบังคับบัญชา ซึ่งเป็นการปิดกั้นปัญญามนุษย์ และละเลยความหลากหลายที่เราสามารถอาศัยการจัดการที่ดี นำความหลากหลายเหล่านี้มารวมกันอย่างเป็นเอกภาพ เพื่อก่อให้เกิดคุณภาพใหม่ ทั้งในรูปแบบของการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติไปจนถึงการสร้างสรรค์นวัตกรรม นอกจากนี้ด้วยแนวทางการอยู่ร่วมกัน โดยการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่สมาชิก คือ การแสดงให้เห็นคุณงามความดีที่น่าใจที่อยู่เหนือความต้องการแก่งแย่งแข่งขันกันของมนุษย์ซึ่งย่อมเป็นการขัดเกลาคจิตใจของเราเหล่าสมาชิกในการลดละอัตตาความเห็นแก่ได้ ถ้าฟังตนให้ลดน้อยถอยลง และกลับชิมซับปลั่งความรักความเมตตาเข้ามาอยู่ภายใน จนอาจเป็นอีกหนึ่งเป้าหมายปลายทาง อันมีค่าที่ความเป็นเครือข่ายกำลังนำพาพวกเราไปโดยที่เราต่างมีรู้ตัว

สำหรับทฤษฎีและแนวคิดในข้างต้นสามารถนำมาใช้วิเคราะห์ปัจจัยในการเข้าสู่การเมืองระดับท้องถิ่นของผู้บริหารเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าภาวะผู้นำและเครือข่ายมีส่วนสำคัญอย่างไร จึงทำให้สตรีสามารถก้าวเข้าสู่ตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลได้

2.1.3 ทฤษฎีการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

- ความหมายการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ไวเนอร์ (สิทธิ อินทรสร , 2540 : 39) และ Geoffrey K.Roberts (1971 :145) เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจของแต่ละบุคคลในกิจการทางการเมือง โดยมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ และการเลือกผู้นำทางการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

สำหรับ จรูญ สุภาพ (2514 : 333) ให้ความสำคัญในส่วนที่ประชาชนสามารถกำหนดนโยบายในการตัดสินใจ และกิจกรรมต่างๆของรัฐบาล

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมทั้งปวงของพลเมือง ซึ่งต้องการมีอิทธิพลหรือสนับสนุนต่อรัฐบาลและการเมือง โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้นเป็นได้ทั้งถูกต้องหรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว กิจกรรมดังกล่าว อาจเป็นกิจกรรมในระดับชาติหรือท้องถิ่นก็ได้ และมีหลายระดับตั้งแต่ระดับล่างสุดเป็นการรับรู้ข้อมูลทางการเมือง ระดับกลางเป็นการเข้าร่วมเป็นสมาชิกทางการเมือง สำหรับระดับสูงเป็นผู้กำหนดนโยบายและมีอำนาจในการตัดสินใจ

- ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

มิทบาท (Mibrath) พบว่าการศึกษามีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่อไปนี้ คือ กิจกรรมการณรงค์หาเสียง การมีส่วนร่วมกับชุมชน และกิจกรรมเกี่ยวกับการสื่อสาร

สำหรับผู้ที่มียาได้มากกว่าจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อยกว่า เพราะความแตกต่างของรายได้ มีความเกี่ยวข้องกับความแตกต่างของสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม และทัศนคติ กล่าวคือ ผู้ที่มี

ความมั่นคงมากกว่ามักจะมีระดับการศึกษาสูงกว่าปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเศรษฐกิจและการเมืองต่างๆมากกว่า จึงทำให้มีการพัฒนาทัศนคติ และความเชื่อต่างๆของคนซึ่งเอื้อต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า

นอกจากนี้ มิลบราท ได้ศึกษาความแตกต่างทางเพศ พบว่า เพศชายเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า เพศหญิง ทั้งนี้ในหมู่คนที่มีฐานะต่ำ (lower status) อัตราการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้ชายและผู้หญิงมีความแตกต่างกันมาก ผู้ชายเข้าไปมีส่วนร่วมมากกว่า แต่ในหมู่คนที่มีฐานะสูง (upper status) อัตราความแตกต่างในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้ชายและผู้หญิงมีน้อยมาก สิ่งที่ทำให้เพศหญิงและเพศชายมีอัตราการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันนั้น สาเหตุมาจากการที่ผู้ชายมีความรู้สึกรับประสิทธิภาพทางการเมืองมากกว่าผู้หญิง กล่าวคือ ความรู้สึกว่าคุณสมบัติ เพียงพอที่จะไปเกี่ยวข้องกับงานซับซ้อนของการเมืองนั้น ผู้ชายมีมากกว่าผู้หญิง เพราะฉะนั้นอัตราความแตกต่างในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้ชายและหญิงจะลดน้อยลงก็ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่มากขึ้น โดยผู้หญิงมีความรู้มากขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการออกไปทำงานนอกบ้านและมีการขยายตัวของภาคเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิทธิสตรี (Milbrath , 1966 : 116-118)

จากทฤษฎีดังกล่าว สามารถนำไปวิเคราะห์พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งของประชาชนในพื้นที่และสมาชิก อบต. รวมทั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล อันส่งผลต่อการยอมรับบทบาทการเมืองของสตรีในระดับท้องถิ่น ทั้งนี้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองของสตรี ซึ่งสามารถเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์เชิงลึกถึงกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองของผู้นำสตรีท้องถิ่น และการใช้อำนาจบริหารของผู้นำสตรีในท้องถิ่นด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยผ่านทัศนคติและการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.1.4 แนวคิดว่าด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนา

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ของการเปลี่ยนแปลงเพื่อบอกว่า สังคมควรเป็นอย่างไรในอนาคต วิสัยทัศน์ในที่นี้หมายถึง การมีทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม การสร้างทุนทางสังคมแบบใหม่และความสามารถแบบใหม่เพื่อแทนที่สถาบันแบบเก่าที่จะอ่อนแอลงในกระบวนการพัฒนาแบบใหม่ สถาบันแบบใหม่นี้จะเกิดขึ้นจากกระบวนการวิวัฒนาการและปรับตัวของสิ่งเก่า การเปลี่ยนแปลงนี้อาจจะมีความยากลำบากในการผสมผสานระหว่างการเปลี่ยนไปสู่สิ่งใหม่กับการรักษาคุณค่าแบบดั้งเดิม

สังคมทุกสังคมมีทรัพยากรอย่างจำกัด และรัฐบาลมีความสามารถอย่างจำกัดในการผลักดันนโยบายต่าง ๆ ดังนั้นจะต้องมีการจัดลำดับความสำคัญ ก่อนหลังของภารกิจที่ต้องกระทำในยุทธศาสตร์การพัฒนา เช่น อาจจะจำเป็นที่จะต้องสร้างกรอบการควบคุมทางการเงินก่อนที่จะเปิดเสรีตลาดทุนและตลาดเงินเป็นต้น

นอกจากนี้ความร่วมมือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนา ไม่เพียงแต่จะต้องมีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆภายในภาครัฐ แต่จะต้องมีความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐ และความร่วมมือระหว่างส่วนต่างๆ ในภาคเอกชนด้วย

ในขณะที่แผนพัฒนามองว่าตัวเองเป็นสิ่งซึ่งมาแทนที่ ส่วนที่ขาดหายไปในระบบตลาด และพยายามจะสร้างรายละเอียดความร่วมมือของภาคต่าง ๆ ยุทธศาสตร์การพัฒนาให้ความสำคัญกับวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลมากกว่า คือ การเป็นผู้สร้างความเห็นพ้องต้องกัน ไม่เฉพาะแต่เรื่องอนาคตของประเทศและเป้าหมายในระยะสั้นหรือระยะกลาง แต่ยังรวมถึงองค์ประกอบสำคัญของการบรรลุเป้าหมาย การสร้างความเห็นพ้องต้องกันไม่เพียงแต่ทำให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองและสังคม แต่ยังนำไปสู่ “ความเป็นเจ้าของ” (ownership) นโยบายและสถาบันซึ่งจะเป็นตัวเร่งความสำเร็จอีกด้วย (นภาพร อติวานิชยพงศ์ , 2542 : 101 - 102)

เพราะฉะนั้นแนวคิดที่ว่าด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนา จึงเป็นสิ่งที่ผู้นำสตรีในท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่น ว่าจะมีทิศทางไปทางใด เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมสำหรับชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งจากที่ผ่านมามีการพัฒนาของประเทศไทยยังขาดมิติเรื่องเพศ โดยเฉพาะเพศหญิงมีบทบาทในการพัฒนาประเทศน้อยกว่าเพศชาย ส่งผลให้การพัฒนาขาดความสมดุลทั้งปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งขาดความเป็นกลางในการพัฒนา เพราะเน้นการพัฒนาตามความคิดของระบบชายเป็นใหญ่ ซึ่งความรอบคอบในการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหลังการพัฒนาในด้านต่างๆของประเทศก็ลดน้อยลงไปด้วย การนำมิติหญิงชายเข้าสู่การพัฒนามีเป้าหมายที่ความเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย และจะบรรลุเป้าหมายต้องมีการปรับเปลี่ยนในหลายระดับ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความสัมพันธ์เปลี่ยนกรอบแนวคิดของกฎหมายและสถาบัน เปลี่ยนสถาบันทางเศรษฐกิจและโครงสร้างในการตัดสินใจทางการเมือง เพื่อให้เกิดการพัฒนายั่งยืน จึงควรผลักดันพลังสตรีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษารูปแบบการใช้อำนาจบริหารของผู้นำสตรีในท้องถิ่น ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยผ่านทัศนคติและการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาบทความงานวิจัยทางวิชาการ และหนังสือที่เกี่ยวกับสิทธิสตรี พบว่า การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับบทบาทผู้นำสตรีมีทั้งระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ โดยเริ่มจากการศึกษาผู้นำสตรีในการปกครองระดับท้องถิ่นของไทย : ศึกษาบทบาทความเป็นผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านสตรีทั่วประเทศ พ.ศ.2528 พบว่า บทบาททางด้านการบริหารการปกครองของกำนันผู้ใหญ่บ้านสตรี มีผลต่างกันไปตามอายุ สถานภาพสมรส การมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับอดีตผู้นำท้องถิ่น ประสบการณ์การทำงานในชุมชน และลักษณะชุมชนที่ปกครองในขณะที่สถานะทางด้านเศรษฐกิจของกำนันผู้ใหญ่บ้านสตรีไม่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างในการแสดงบทบาทดังกล่าว อีกทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านสตรี สามารถแสดงบทบาทความเป็นผู้นำ

ในระดับท้องถิ่นได้อย่างเป็นที่ยอมรับของทั้งข้าราชการและประชาชนในพื้นที่ (ประทีป จงสีปธรรม , 2529) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้สามารถนำผลการวิจัยดังกล่าวมาเป็นพื้นฐานการวิเคราะห์ถึงการปฏิบัติงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลว่าประชาชนยอมรับเพราะอะไร สำหรับในเรื่องเศรษฐกิจยังคงมีความสำคัญเช่นกันจะกล่าวว่าเศรษฐกิจไม่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างในการแสดงบทบาทคงไม่ได้ เพราะในสังคมปัจจุบันเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นเรื่องที่ต้องดำเนินควบคู่กันไป แต่ทั้งนี้ไม่ได้แสดงให้เห็นถึงเรื่องการต่อสู้ของสตรีว่าต้องฟันฝ่าอุปสรรคใดบ้างจึงทำให้ประชาชน และข้าราชการยอมรับบทบาทความเป็นผู้นำของสตรี

สำหรับการศึกษาภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่นไทย ได้วิจัยเกี่ยวกับปัจจัยเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่ทำให้สตรีได้รับเลือกตั้ง หรือแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำเนินการปกครองท้องถิ่น (ตามความหมายใน พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2449) ผลการวิจัยพบว่า สตรีที่เป็นผู้นำในระดับนี้ ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเฉพาะตัว ครอบครัวและสิ่งแวดล้อม ทั้งในลักษณะที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคแตกต่างกันไปอันเป็น ผลมาจากภูมิหลังของสตรีผู้นำและครอบครัว ส่วนสตรีผู้นำก็มีวิธีการทำงานที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะใช้วิธีการใด อาทิ ใช้พระเดช ใช้พระคุณ ใช้ในฐานะทางการเงิน หรือใช้ธรรมะต่างก็นำไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลทางการปกครอง และการพัฒนาชุมชนได้เช่นเดียวกัน (สมิหระ จิตตลดากร , 2529) จะเห็นได้ว่าเป็นการมองแต่ปัจจัยภายในเฉพาะตัวของผู้นำ ขาดการมองปัจจัยภายนอกที่ช่วยผลักดันให้สตรีได้รับการเลือกตั้ง อาทิ เครือข่ายสตรี ชมรม ผู้สูงอายุ ชมรมเยาวชน เป็นต้น ซึ่งบางครั้งปัจจัยที่ทำให้สตรีได้รับเลือกตั้งอาจมีหลากหลายมากกว่าจำกัดอยู่แต่เฉพาะปัจจัยส่วนตัว ปัจจุบันการศึกษาต้องมองในระบบโครงสร้างส่วนบนของสังคมประกอบด้วย จึงจะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่แท้จริงในการทำให้สตรีได้รับการเลือกตั้ง

ส่วนการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีท้องถิ่น : ศึกษากรณี กำนัน ผู้ใหญ่บ้านสตรี ยอดเยี่ยมประจำปี 2540 พบว่า การยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีท้องถิ่น ยอดเยี่ยม มีผลจากปัจจัยด้านคุณสมบัติส่วนตัว ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ภารกิจตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย โดยประชาชนยอมรับบทบาทผู้นำสูงสุดในความสามารถในการประสานงาน และยอมรับน้อยที่สุดในคุณลักษณะเฉพาะตัวในด้านการเบียดเบียนหรือเรียไร นอกจากนี้การยอมรับของชุมชนในภาวะผู้นำสตรีท้องถิ่นเกิดจากความรู้ความสามารถเฉพาะตัวมากกว่าความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ภารกิจตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย (รวีวรรณ วรรณพานิชย์ , 2542) เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ยังคงเป็นการศึกษาปัจจัยส่วนตัว ซึ่งเป็นการมองในมิติเดียวเช่นกัน เพราะฉะนั้นการพิสูจน์การยอมรับผู้นำสตรีท้องถิ่นที่ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการวิจัยครั้งนี้ คาดว่าบทบาทหน้าที่และประเด็นการยอมรับบทบาทผู้นำสตรีแตกต่างกัน อาจเนื่องมาจากมุมมองของการทำวิจัยที่เน้นด้านความเชื่อ ค่านิยมของคนในชุมชนและปัจจัยภายนอกด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นต้น แต่การดำเนินงานภาพรวมในการพัฒนาชุมชนคงจะไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะสตรีมักทุ่มเทและมุ่งมั่นในการทำงานมาโดยตลอด

สำหรับการศึกษายอมรับบทบาททางการเมืองของสตรีในเขตจังหวัดพะเยา พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับบทบาททางการเมืองสตรีมี 5 ประการ ได้แก่ การยอมรับสถานภาพและบทบาทสตรี การบริหารงานของสตรี การมีส่วนร่วมทางการเมือง ภาวะผู้นำสตรี และการแสดงบทบาทของสตรีในทางการเมือง นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาในเรื่องการแสดงบทบาทให้กับสตรีมากขึ้น โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานราชการองค์กรสตรี กลุ่มสตรีต่าง ๆ และเอกชนที่อยู่ในเขตจังหวัด ซึ่งผลจะนำไปสู่การยอมรับบทบาททางการเมืองของสตรีในจังหวัดมากยิ่งขึ้น (สิทธิ อินทรศร , 2540)

สำหรับปัจจัยดังกล่าว สามารถนำมาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวิเคราะห์ประเด็นการยอมรับผู้นำสตรีท้องถิ่นทั้งด้านการเมืองการปกครอง การดำเนินนโยบายของท้องถิ่น และการได้รับเลือกจากประชาชนให้ดำรงตำแหน่งผู้นำระดับท้องถิ่น ซึ่งถือว่าได้มีการวิจัยประเด็นการยอมรับที่มีความหลากหลายมากขึ้น โดยไม่ได้ศึกษาเฉพาะปัจจัยส่วนตัวเพียงอย่างเดียว ทำให้ภาพการมองบทบาทของผู้นำสตรีครอบคลุมมากขึ้น ทั้งในเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารงาน ทำให้เห็นศักยภาพของสตรีมากยิ่งขึ้นตามมาด้วย

ในกรณีสตรีที่อยู่ในระบบราชการก็มีการศึกษาผู้นำสตรีในการปกครองส่วนภูมิภาคของระบบราชการไทย เป็นการศึกษาผู้นำสตรีในการปกครองส่วนภูมิภาคของไทย:ศึกษารากฐานบทบาทและความเป็นผู้นำ ของ นางจรูญศิริทิพย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครนายก พบว่า ทศนคติของประชาชนส่วนใหญ่ยอมรับในบทบาท และการนำเสนอของผู้นำราชการจังหวัดหญิงมีความพึงพอใจในการตั้งใจทำงานความซื่อสัตย์สุจริต ความนุ่มนวล ส่วนความสามารถทางด้านอื่นๆ เปรียบเทียบกับผู้ชายแล้วมีความใกล้เคียงกัน ยกเว้นการปฏิบัติงานในพื้นที่ทุรกันดารเสี่ยงภัย และงานที่ต้องอาศัยความเด็ดขาดสำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับการแต่งตั้งสตรีเป็นผู้นำ ส่วนใหญ่เห็นด้วยถ้าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ทางด้านการบริหารระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าคัดเลือกจากผู้มีประสบการณ์ทางด้านปกครอง เช่น ปลัดอำเภอ นายอำเภอ และรองผู้ว่าฯ ขึ้นมาดำรงตำแหน่งตามลำดับจะมีความเหมาะสมยิ่ง (จิรศักดิ์ สุขวัฒนา , 2536) จะเห็นได้ว่าการยอมรับบทบาทและความเป็นผู้นำแตกต่างจากผู้นำท้องถิ่น ซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน ในกรณีนี้เป็นการศึกษาข้าราชการประจำซึ่งเป็นผู้ที่รัฐได้คัดเลือกความรู้ความสามารถมาแล้ว ประชาชนส่วนใหญ่จึงให้การยอมรับ แต่การยอมรับนั้นยังคงเน้นไปที่อุปนิสัยใจคอของตัวบุคคลเป็นหลักมากกว่าเน้นเรื่องการปฏิบัติงาน เมื่อพูดถึงงานที่รับผิดชอบก็ยังคงมีความคิดระบบชายเป็นใหญ่ที่มองเพศหญิงอ่อนแอ จึงไม่เหมาะกับงานในพื้นที่ทุรกันดาร งานเสี่ยงภัย และงานที่ต้องอาศัยความเด็ดขาด แม้จะเปิดโอกาสให้สตรีก้าวสู่ตำแหน่งผู้บริหาร แต่ความคิดที่กีดกันแอบแฝงยังคงอยู่ในระบบราชการและระบบสังคมไทย ซึ่งอัตราส่วนที่สตรีจะไปถึงระดับผู้บริหารมีจำนวนน้อยมาก อาจเป็นผลจากกำหนดกฎหมายและกระบวนการเข้าถึงบางประการ สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยมที่เสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายที่สังคมกำหนด เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่สตรีในการประกอบอาชีพได้ทุกสาขา ทั้งนี้ ควรศึกษาเพิ่มเติมในบทบาทหน้าที่การปฏิบัติงานของผู้นำสตรีว่าแท้จริงแล้วมีศักยภาพการทำงานได้ทุก

รูปแบบ โดยไม่มีข้อจำกัดใดๆ ได้หรือไม่ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้วิจัยการปฏิบัติงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลว่าเป็นที่ยอมรับของประชาชนหรือไม่อย่างไร

นอกจากนี้มีการศึกษาสตรีไทย : บทบาทในการเป็นผู้นำทางการบริหาร พบว่า ปัจจัยที่ผลักดันให้สตรีประสบความสำเร็จและมีโอกาสเป็นผู้นำทางการบริหารได้มากกว่าบุคคลอื่น ๆ คือ

1. การมีระดับการศึกษา

2. ภูมิหลังของสตรีผู้นำมีส่วนในการกำหนดแนวทางการเป็นผู้นำ แต่ไม่ใช่สิ่งที่กำหนดหรือมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นผู้นำทางการบริหารของสตรี

ดังนั้น สิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการมีบทบาทเป็นผู้นำทางการเมืองการปกครองของสตรี คือ ปัจจัยจากตัวสตรีเองและปัจจัยจากภายนอกตัวสตรี ปัจจัยจากตัวสตรีเอง หมายถึง ภูมิหลังของสตรีและของครอบครัว ได้แก่ การศึกษา อายุ อาชีพ ภูมิลำเนา ภาระเรื่องบุตร และวิธีการดำเนินบทบาทของสตรีว่าใช้วิธีการใด เชื้อมั่นในตนเองหรือไม่ ปัจจัยจากภายนอกตัวสตรี ได้แก่ รูปแบบการปกครอง วิธีการเลือกตั้ง และการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เน้นความสามารถของบุคคลมากกว่าความแตกต่างเรื่องเพศ (บวร ประพฤติกิติ และคณะ , 2520) ซึ่งเป็นการศึกษาในลักษณะเดิมโดยมองปัจจัย 2 ด้าน คือ ภายใน และภายนอก โดยผลการวิจัยจะมีลักษณะคล้ายกับงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น เพราะฉะนั้นการวิจัยในครั้งนี้จึงต้องศึกษาถึงระบบความเชื่อความคิดค่านิยมในฐานะความเป็นผู้นำสตรี เพื่อให้เห็นว่าบทบาทผู้นำสตรีมีองค์ประกอบหลายประการรวมกันถึงจะมาสู่การยอมรับจากประชาชนและสังคมรอบข้างได้

ทั้งนี้ มีรายงานการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับสตรีไทย พบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนบทบาทผู้นำทางการเมืองของสตรีให้มากขึ้น คือ

1. ปัจจัยจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงความเชื่อทางสังคม ทำให้อคติที่มีต่อสตรีลดน้อยลง การให้ความสำคัญเรื่องความสามารถของบุคคลมากขึ้น การสร้างความพร้อมให้กับสตรีด้วยการให้พึ่งตัวเองมากขึ้น ตลอดจนการที่สตรียอมรับซึ่งกันและกันมากขึ้น และการร่วมมือระหว่างสตรีเป็นกลุ่มเป็นองค์กรมากขึ้น

2. ปัจจัยจากตัวสตรีเอง ได้แก่ การที่สตรีได้รับการศึกษาสูงขึ้น มีความเชื่อมั่นตนเองมากขึ้น มีภาระทางครอบครัวน้อยลง ด้วยการสร้างเข้าใจให้บุรุษมีความรับผิดชอบในภาระครอบครัวและเลี้ยงดูบุตรร่วมกับสตรี (คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว , 2524)

รายงานดังกล่าวเป็นการสะท้อนให้เห็นทั้งความคิดความเชื่อของคนในสังคมและตัวของสตรีเอง รวมทั้งเริ่มให้ความสำคัญในการร่วมมือระหว่างสตรีเป็นกลุ่มองค์กร โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสตรีนิยมมากขึ้น สามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานและเป็นแนวทางเบื้องต้นในการศึกษาครั้งนี้ได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับผู้นำสตรี มีทั้งปัจจัยภายนอก ประกอบด้วยลักษณะชุมชนที่ปกครองรูปแบบการปกครอง ความเชื่อทางสังคม และการร่วมมือระหว่างกลุ่มสตรี และปัจจัย

ภายใน ประกอบด้วย อายุ สถานภาพสมรส สถานภาพเศรษฐกิจ การศึกษา ความสามารถของบุคคล และประสบการณ์ทำงานในชุมชน ส่วนใหญ่แล้วยังขาดการเน้นหนักเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายที่จะนำไปสู่ความเท่าเทียมกันในการจัดสรรทรัพยากรของท้องถิ่น

สำหรับการศึกษาที่เกี่ยวกับทัศนคติในการยอมรับผู้นำสตรีมีทั้งผู้นำทางการเมืองและผู้นำทางราชการ โดยเริ่มจากหนังสือสตรีศึกษา กล่าวถึง อนาคตกับการส่งเสริมสตรีให้มีส่วนร่วมทางการเมืองว่าการเข้าร่วมทางการเมือง มี 3 ระดับ คือ การเข้าร่วมโดยตรงหรือการมีส่วนร่วมระดับสูง การเข้าร่วมทางการเมืองระดับกลาง หรือการเข้าไปมีบทบาทเคลื่อนไหวทางการเมืองในสังคม และรูปแบบการเข้าร่วมทางการเมืองในระดับต่ำหรือกลุ่มที่เกือบจะไม่ค่อยสนใจเข้าร่วมทางการเมือง

นอกจากนั้นการยกฐานะจากสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลจะทำให้มีโครงสร้างที่สตรีสามารถมีโอกาสในการเข้าร่วมในการตัดสินใจในระดับท้องถิ่นได้มากกว่าแต่เดิม (โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา , 2541) ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยว่า เมื่อสตรีมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น อำนาจการต่อรองเรื่องบริหารจัดการในชุมชนก็จะมีมากขึ้นเช่นกัน สามารถส่งผลให้กลุ่มสตรี เด็ก คนชรา ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากสังคมมากขึ้นตามไปด้วย

เมื่อสตรีเข้าไปสู่การเป็นผู้นำท้องถิ่นแล้ว จึงมีการศึกษาปัญหาและอุปสรรคผู้นำท้องถิ่นสตรี พบว่าสตรีสามารถทำงานได้ในระดับผู้นำเช่นเดียวกับบุรุษ ปัญหาและอุปสรรคที่แท้จริงที่ชัดเจน มิใช่ให้สตรีก้าวเข้ามาเป็นผู้นำทางการเมืองการปกครองอยู่ที่ตัวของสตรีเอง กล่าวคือ สตรีมักขาดความตื่นตัวที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง และสตรีที่เป็นผู้นำในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานทางด้านครอบครัวที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคม การเมือง การปกครอง และการศึกษาจะเป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยพัฒนาความคิดสตรีในสถานภาพของตนเองมากขึ้น (อภิชาติ จัรัสสุทธีรงค์ และ เทพี พันธุเมธา, 2527) จะเห็นได้ว่า การเข้ามาสู่ความเป็นผู้นำท้องถิ่นต้องขึ้นอยู่กับตัวสตรีเอง นั่นคือ ค่านิยมในฐานะความเป็นผู้นำสตรี ซึ่งมีส่วนสำคัญทำให้สตรีกล้าที่จะลุกขึ้นยืนในเวทีการเมือง ส่วนด้านอื่นๆก็เป็นส่วนประกอบตามมา ซึ่งผลการวิจัยนี้นำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาของผู้วิจัยว่าการเข้ามาสู่การเมืองการปกครองระดับท้องถิ่นของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลมีกระบวนการอย่างไรบ้าง และมีหนังสือบันทึกการต่อสู้ของผู้หญิงธรรมดา ซึ่งเน้นค่านิยมและจิตสำนึกของสตรีเช่นกัน กล่าวถึงแนวรุกของผู้หญิงบนเส้นทางเมือง ซึ่งให้เห็นว่า ผู้หญิงกับการเมืองไม่ได้มีเพียงการเลือกตั้งและการลงสมัครเลือกตั้ง แต่สิ่งสำคัญที่สุด คือ ค่านิยมและจิตสำนึกในตัวผู้หญิงเองที่จะทำหน้าที่ดูแลพฤติกรรมการเมือง ไม่ใช่การเมืองในระบบเท่านั้น แต่รวมถึงค่านิยมและจิตสำนึกในการเฝ้ามองการเมือง และปฏิบัติร่วมเข้าเรียกรตรวจสอบเมื่อเกิดสิ่งไม่ชอบมาพากลขึ้น หากมีการสร้างค่านิยมและจิตสำนึกในเรื่องนี้แล้ว อนาคตเรื่องของสตรีจะเติบโตกว่าการเมืองในสถาบันหลักของไทยก็เป็นได้ (กฤตยา อาชวนิจกุล , 2538)

นอกจากนี้ ยังมีโครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรี ได้ศึกษาเรื่องการยอมรับของประชาชน ปรากฏว่าประชาชนส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า ผู้ชายและผู้หญิงมีความสามารถพอกันในทุกเรื่อง แต่มีแนวโน้มที่จะนิยมผู้นำเพศเดียวกันกับตน และยังคงมีความนิยมที่จะเลือกเพศชายเป็นกำนัน ส่วนตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ และความมั่นใจของผู้ให้สัมภาษณ์ลดลงไปตามลำดับ เมื่อให้ออกความเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ที่จะมีผู้นำสตรีในระดับที่สูงๆขึ้นไปตามลำดับ คือ ตำแหน่งปลัดกระทรวง และนายกรัฐมนตรี (ภัสสร สิมานนท์ , 2528) ซึ่งงานวิจัยนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าส่วนลึกของความคิดความเชื่อของคนในสังคมยังถูกความคิดระบบชายเป็นใหญ่ครอบงำ ไม่มีการเปิดกว้างรับผู้นำสตรีในระดับสูงอย่างแท้จริง เพราะขาดความเชื่อมั่นในตัวสตรีโดยมีอคติทางเพศอยู่ในใจตลอด เพราะฉะนั้นสามารถนำข้อมูลนี้มาเป็นแนวทางการวิเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้ในเรื่องค่านิยมความเชื่อระบบชายเป็นใหญ่ว่าเป็นอุปสรรคหรือส่งเสริมต่อการปฏิบัติงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้ ระบบความคิดความเชื่อและค่านิยมเป็นขบวนการสำคัญในการต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมกันทางเพศอย่างมาก จะเห็นได้จากหนังสือ**ม่านแห่งคด : ความสัมพันธ์ระหว่างสตรีกับสถาบันสังคม** กล่าวถึง ความไม่เสมอภาคทางเพศระหว่างหญิงกับชายที่เป็นผลพวงมาจากประวัติศาสตร์ โดยยึดถือระบบชายเป็นใหญ่ สาเหตุสำคัญที่เพศหญิงไม่สามารถจะปลดปล่อยตัวเองให้มีสิทธิเท่าเทียมกับเพศชาย นั่นคือ การมีกรอบของวัฒนธรรมประเพณี และสถาบันสังคม ตลอดถึงความคิดความเชื่อที่ปลูกฝังกันมาช้านานว่าเพศหญิงด้อยกว่าเพศชาย เพราะฉะนั้นสตรีต้องตื่นตัวทางการเมืองพยายามขยายบทบาทด้านการเมืองให้มากขึ้นเท่าเทียมกับชาย (กาญจนา แก้วเทพ , 2535)

ดังนั้นการที่ผู้หญิงมีความพยายามลงสมัครเลือกตั้งสมาชิก อบต.มากขึ้น ถือได้ว่าเป็นมิติใหม่ที่สตรีมีความตื่นตัวทางการเมือง และพยายามออกนอกกรอบที่ปฏิบัติกันมาได้สำเร็จในระดับหนึ่ง และจะส่งผลให้มีบทบาทในการก้าวสู่ความทัดเทียมของสตรีในอาชีพการงานการบริหารและการกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจได้มากยิ่งขึ้น และมีการศึกษาสถานภาพและบทบาทของสตรีในสังคมไทย พบว่า สตรียังขาดความรู้ความเข้าใจในสถานภาพและบทบาทของตนในสังคม โดยสตรีในสังคมชั้นสูงต้องการเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรีให้เท่าเทียมกับชาย แต่สตรีสังคมทั่วไปยังขาดความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ใหม่ เนื่องจากต้องรับภารกิจหนักทั้งครอบครัวและงานอาชีพนอกบ้าน (บุญเดิม ไพเราะ , 2519)

จากการวิจัยข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าในปัจจุบันสภาพดังกล่าวก็ยังคงเกิดขึ้นในสังคมไทย สตรีที่ต้องทำงานหาเงินจนไม่มีเวลา ก็ไม่มีเวลาในการศึกษาหาความรู้และการมีส่วนร่วมในเรื่องสิทธิสตรีเช่นกัน ทำให้การขับเคลื่อนขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีเป็นแค่เพียงกลุ่มย่อยไม่มีพลังมากพอที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรได้มากนัก สำหรับผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรมีการกระตุ้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติและตื่นตัวในสิทธิที่เพศตัวเองควรได้รับตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน และสถาบันต่างๆทางสังคม ทำให้สตรีเห็นค่าในตนเองไม่ใช่ยอมจำนนต่อการกระทำของสังคมที่เพศหญิงต้องตกเป็นฝ่ายถูกกระทำเสมอทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และ

การเมือง ซึ่งต้องใช้กลุ่มเครือข่ายสตรีและพลังขับเคลื่อนของกลุ่มคนในสังคมที่มีความคิดเรื่องความไม่เท่าเทียมกันทางเพศช่วยเคลื่อนไหวให้เกิดอำนาจต่อรองในสังคม

อย่างไรก็ตาม มีการศึกษาการยอมรับสตรีในบทบาทปลัดอำเภอ : ศึกษาเฉพาะกรณีก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย พบว่า ก้านันผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ยอมรับให้สตรีปฏิบัติงานในหน้าที่ความรับผิดชอบส่วนใหญ่ของสำนักงานอำเภอ ส่วนงานป้องกันไม่ได้รับการยอมรับ และก้านันส่วนใหญ่เห็นด้วยหากกฎหมายจะเปิดโอกาสให้สตรีเป็นปลัดอำเภอ แต่ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยหากกฎหมายจะเปิดโอกาสให้สตรีเป็นปลัดอำเภอ (สุภาพรณ หมั่นเจริญ , 2534) การยอมรับสตรีในการปฏิบัติงานด้านใดบ้างนั้น ผู้วิจัยได้นำมาตั้งเป็นวัตถุประสงค์เพื่อพิสูจน์ว่านายกองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับการยอมรับในการปฏิบัติงานอย่างไรบ้าง โดยผ่านทักษะและการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งสิ่งที่ต้องการพิสูจน์อาจมีส่วนคล้ายคลึงกับผลวิจัยนี้ก็ได้ แต่คาดว่าจะจะไม่ทั้งหมดเพราะภาระหน้าที่และบทบาทการปฏิบัติงานแตกต่างกันตามสาขาอาชีพ

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า ผู้นำสตรีได้รับการยอมรับในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่เมื่อต้องดำรงตำแหน่งที่สูงขึ้น ทักษะการยอมรับจะลดน้อยลง เพราะฉะนั้นการยอมรับผู้นำสตรีต้องเริ่มศึกษาตั้งแต่จิตสำนึกหรือค่านิยมความเชื่อในตัวผู้หญิงเองว่ารู้และเข้าใจในสถานภาพและบทบาทของตนมากน้อยเพียงใด เพื่อนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และแก้ไขกฎหมายให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างเพศเป็นหนทางในการเปิดโอกาสทางเลือกด้านอาชีพที่หลากหลายและการก้าวสู่ตำแหน่งสำคัญ ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับท้องถิ่นและระดับประเทศในการจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์ของส่วนรวม นำไปสู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย